

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920.

Andra kammaren.

Nr 56.

Onsdagen den 12 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts på kammarens bord liggande proposition, nr 426, angående låneunderstöd åt Ostkustbanans aktiebolag.

§ 2.

Första lagutskottets härpå föredragna utlåtande nr 36 bordlades åter.

§ 3.

Till avgörande förelåg först konstitutionsutskottets utlåtande, nr 38, i anledning av väckta motioner angående folkomröstningsinstitutet.

Ang. folkomröstningsinstitutet.

I två inom riksdagen väckta och till konstitutionsutskottet hänvisade motioner, nämligen nr 217 inom första kammaren av herr *Clason* och nr 324 inom andra kammaren av herr *Vennerström*, hade föreslagits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, huru folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder, och huruvida, i vilken utsträckning samt under vilka former och betingelser ifrågasvarande institut skulle kunna för viktiga frågor införas i vår författning, ävensom därefter för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i grundlagarna, vartill utredningen kunde giva anledning.

Vidare hade herr *Lindhagen* i en inom första kammaren väckt motion, nr 220, hemställt, att riksdagen måtte besluta hos regeringen begära förslag till sådant tillägg till grundlagarna:

att folkstyrelsen komme att omfatta icke blott valrätt till förtroenderådsförsamlingar av det ena eller andra slaget utan även omedelbar beslutanderätt i viktiga frågor;

att denna beslutanderätt vid sidan av riksdagens befogenheter komme att omfatta icke blott folkomröstning på initiativ av regering eller riksdag (»referendum») utan även folkomröstning på initiativ från medborgarens sida (»initiativ»); samt

Andra kammarens protokoll 1920. Nr 56.

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

att för dylik beslutanderätts utövning objektiv kunskap i det ämne, varöver skulle beslutas, i möjligaste mån meddelades de röstande.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte bifalla herrar *Clasons* och *Vennerströms* ovanberörda motioner.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Clason* mot viss del av utskottets motivering; samt av herrar *von Geijer*, *Magnusson* i Tumhult, *Henrikson* och *Forssell*, vilka yrkat, att de i ämnet väckta motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Forssell*: Herr talman, mina herrar! Jag har varit med om att underteckna en reservation, vari hemställes, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och jag skall be att helt kort få utveckla mina synpunkter på denna sak. Jag hänvisar då naturligtvis först och främst till de linjer, som äro uppdragna i reservationen, men därutöver ber jag att ytterligare få anföra några synpunkter, som ha varit bestämmande för min hållning i denna fråga.

Det synes mig vara alldeles klart, att ett sådant referenduminstitut, vars möjligheter det här är fråga om att utreda, måste betraktas i förhållande till dess verkningar på författningen i det hela taget. Man kan icke gärna bryta ut referendumfrågan och se den alldeles isolerad för sig själv. Då menar jag, att frågan om referendum eller icke referendum är för tidigt väckt. Vi leva ju nu under de första åren av den nya författningen, författningen från december 1918. Vi borde då kunna göra anspråk på att få se litet, huru sakerna komma att utveckla sig. Jag menar, att vi i våra författningsfrågor nu befinna oss, så att säga i opinionsbildningens stadium. Det kan ju hända, att här komma fram erfarenheter och omständigheter, som göra, att man kan få nya angreppspunkter på författningsproblemet, och då synes det mig vara förhastat att på något sätt ha bundit sig vid ett sådant institut som detta referenduminstitut.

Jag vill i fråga om de möjligheter, som kunna komma att yppa sig, naturligtvis icke inlåta mig på några detaljer eller på några profetior. Jag vill emellertid framhäva en synpunkt åtminstone, och det är den, att innan man giver sig till att utvidga antalet av röstande, antalet av medbestämmande, så synes det vara av ett betydligt större intresse, att man ser till, att de frågor, som kunna komma att underställas folkopinionen, få den behöriga utredningen och behandlingen. Innan man går till ett positivt ställningstagande till referendumfrågan, synes det vara skäl i, att man på något sätt garanterade för sig möjligheten att få till stånd en riktig propositionsordning, om jag så får säga. Under nuvarande förhållanden ligger ju faktiskt frågornas utredning under regeringsmakten

på sådant sätt, att oppositionen ofta måste sägas vara betydligt handikappad. Att vid sådant förhållande inom den nuvarande ramen införa referendum synes mig kunna komma att medföra, att oppositionen faktiskt icke får det tillfälle att utforma sina önskemål och sina synpunkter, som kunde vara av behovet påkallat, för att referenduminstitutionen, när den träder i funktion, skulle få en effektiv funktion, skulle bli *fair play*. Detta att regeringsmakten fullständigt förfogar över utredningsapparaten och att oppositionen kanske under loppet av några veckor skall sätta sig in uti det arbete regeringen utfört och de förslag som den framlägger, förslag, som sedan kastas ut i den stora folkomröstningen, detta är en anordning, som jag finner icke innebära jämnt spel. Därför anser jag, att man först och främst borde ha sin uppmärksamhet riktad på de bestämmelser och regler, enligt vilka ärendena beredas och i kraft av vilka de komma till allmänhetens kännedom.

Det står i konstitutionsutskottets utlåtande, att »slutligen bör också utredningen omfatta frågan om huru före omröstningen en objektiv upplysning om föreliggande spörsmål må kunna meddelas de röstande.» Det är naturligtvis mycket lyckligt och bra, om någon sådan objektiv upplysning kan åstadkommas. Jag tror dock i varje fall, att i den politiska agitationen kommer subjektivismen att spela en väsentligt större roll, än utskottsmajoriteten tyckes föreställa sig. Men jag måste säga, att det är icke nog med, att det är en objektiv upplysning om vad t. ex. en regering yrkar och om vad oppositionen yrkar, ty oppositionen själv har, som torde framgå av min argumentering, icke enligt nuvarande system fått alla de möjligheter, den borde ha för att vid en folkomröstning det skall väga jämt mellan de olika linjerna. Det är gott och väl med en »objektiv upplysning» om de ståndpunkter, som stå emot varandra. Men en oundgänglig förutsättning måste vara, att oppositionen får bättre tillfälle än nu att utforma sina åsikter och yrkanden.

Det är som sagt endast några synpunkter, som jag här velat utveckla, vilka jämte de linjer, som äro angivna i reservationen, bestämma mig för att gå på avslagsyrkande.

Jag vill icke här närmare inlåta mig på, huru man skulle kunna tänka sig en väg, för att oppositionen mera regelmässigt skulle få tillfälle att sätta sig in i frågorna, men jag måste ju säga, att det har förekommit åtskilliga frågor, då man verkligen fått anledning att göra den reflexionen, att det är icke bra som det är i det fallet. Och jag menar därför, att innan man kastar sig in på referendumvägarna, bör man söka åstadkomma den förbättring i författningen, som jag nyss har antytt.

Jag vill dessutom ytterligare påpeka ett par omständigheter.

Förliden vår — jag vill minnas det var den 24 maj 1919 — när författningsprojekten från december 1918 slutbehandlades här i kammarerna, erkände dåvarande justitieministern Löfgren, att första kammarinstitutionen var illa hopkommen och att där borde någonting göras för dess utveckling. Det förefaller, som om man kunde ha skäl att vänta på ett initiativ från det håll som herr Löfgren företräder,

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

så att man finge se, om man kunde gå fram på andra vägar och slippa detta, jag måste säga, åbakiga referenduminstitut.

Som sagt, herr talman, detta innefattar några av de skäl, som bestämt min hållning, och jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Medan jag har ordet, vill jag tillägga, att, för den händelse icke utskottsmajoritetens hemställan blir avslagen, förefaller det, som om herr Clasons reservation borde vara den, som upptages av kammaren. Ty detta att utan vidare slå fast, att det konsultativa referendum är förenligt med gällande grundlag, synes mig vara förhastat.

Jag ber således att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr von Geijer m. fl. framförda reservationen, alternativt bifall till herr Clasons reservation.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman, mina herrar! Den här frågan är liksom de flesta andra av den beskaffenheten, att det råder delade meningar om densamma. Men det kan ju vara skäl i att redan från början fästa uppmärksamheten vid, att det förslag, som nu föreligger, är framkommet från två så diametralt motsatta håll i politiskt hänseende som från herr Clason i första kammaren och herr Vennerström i denna kammare. Det visar sig sålunda, att det finns personer bland både den så kallade yttersta högern och den så kallade yttersta vänstern, som äro överens om, att ett sådant här institut borde införas och att i varje fall en utredning rörande institutets verkningar i främmande länder borde verkställas, låt vara att de båda förslagställarnas utgångspunkter äro något olika liksom också de förhoppningar, som knytnas till verkningarna av detta folkomröstningsinstitut. Vidare må här också erinras om, att kammaren i fjol antog en skrivelse, vilken är av precis samma innehåll som den motionärerna föreslagit och som utskottet tillstyrkt i detta utlåtande.

Nu ville den förste ärade talaren göra gällande, att frågan var för tidigt väckt och att man kunde tänka sig, att utvecklingen skulle komma att gå i sådan riktning, att det skulle vara klokt, att riksdagen icke bunde sig för en sådan här anordning. Rörande påståendet att frågan skulle vara för tidigt väckt, vill jag framhålla, att det torde tvärtom vara på det sättet, att den utveckling, som ägt rum under de senare åren aktualiserat frågan om folkomröstningen. Vi ha sett, hurusom i de länder, där folkomröstning redan tillämpas densamma allt mer utvecklas och i de länder, där den icke ännu har införts, frågan tagits upp på dagordningen och är föremål för prövning.

Beträffande påståendet att riksdagen skulle binda sig, så kan jag icke för min del se, att riksdagen på något sätt skulle bliva bunden, om riksdagen ginge med på en sådan allsidig utredning, som här är föreslagen. Ty vad skulle utredningen omfatta? Jo, den skulle omfatta för det första, huru folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder. Detta har naturligtvis sitt stora intresse för att kunna bedöma, huru institutet över huvud taget skulle kunna lämpa sig att införa här i vårt land. Men man tillägger också i klämman, att

det ytterligare skulle utredas, »huruvida, i vilken utsträckning samt under vilka former och betingelser ifrågavarande institut må för viktiga frågor införas i vår författning». Jag ber att här få fästa uppmärksamheten vid, att utskottet tänkt sig att folkomröstningen ej bör komma i fråga annat än då det gäller viktiga frågor. Och här ber jag också att få taga upp herr Forssells anmärkning, den som han för sin del tycktes göra till sin huvudanmärkning mot förslaget, nämligen att frågorna, som skulle komma under omröstning, borde få en tillfredsställande utredning. Jag tror för min del, att de frågor, som den svenska riksdagen skulle tänka sig komma under folkomröstning, skulle väl i regel bliva sådana stora frågor, som icke bara en gång utan flera gånger varit uppe till behandling i riksdagen och där sålunda opinionsbildningen ute i landet varit i tillfälle att göra sig gällande. Vidare ber jag att få erinra om — vilket utskottet särskilt understrukt — att utredningen jämväl bör omfatta, huru objektiv upplysning i föreliggande spörsmål må kunna meddelas de röstande. Ser man på detta och håller fast vid och beaktar dessa synpunkter, så tror jag icke man behöver vara rädd för att de frågor, som här skulle komma under omröstning, icke skola bliva tillfredsställande belysta från olika synpunkter. Och naturligtvis — jag ber att få tillägga det — skulle i sådana fall de olika meningsriktningarna inom valmanskåren göra sitt till för att var på sitt område sprida upplysning i vederbörande fråga.

Jag skall, herr talman, icke upptaga tiden så länge till, men då herr Forssell också alternativt yrkade bifall, så vitt jag förstod honom rätt, till herr Clasons reservation, så skall jag be att få nämna ett par ord även rörande den.

Herr Clason har vänt sig mot en del av motiveringen i detta utlåtande, nämligen den del, vari utskottet anser, att en konsultativ, en rådgivande omröstning kan ske utan hinder av grundlagen. Det är den uppfattningen som herr Clason för sin del icke kan gilla. Han anser, att icke heller en rådgivande omröstning kan anordnas, med mindre grundlagen ändras. Nu har emellertid konstitutionsutskottet för sin del icke kunnat gå med på denna uppfattning och detta av det skälet, att här gäller det ingen omröstning, som får någon avgörande inverkan eller som innefattar något beslut. Om så vore fallet, äro grundlagens bud alldeles klara. Men då det är fråga om en rådgivande omröstning, så är det endast det, som man enligt min mening bör taga sikte på, att man söker utröna, huru folkmeningen ligger i den ena eller den andra viktiga frågan. Detta kan naturligtvis för riksdagen bliva ett betydelsefullt faktum, men detta faktum behöver icke vara avgörande för riksdagens ställning till den fråga, som varit föremål för en rådgivande omröstning.

För övrigt skulle jag också vilja säga det — för att närmare klargöra denna uppfattning i fråga om det grundlagsenliga eller det grundlagsstridiga i detta — att man kan jämställa en rådgivande folkomröstning med t. ex. inhämtandet av yttranden från ett antal sakkunniga. Om riksdagen inhämtar ett sådant yttrande, vilket ju sker ofta, är detta givetvis icke avgörande för riksdagen, ehuru det kan

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

vara betydelsefullt. Om riksdagen å andra sidan genom en konsultativ omröstning inhämtar väljarkårens yttrande över en viss fråga, så är det också och kanske ännu mera betydelsefullt, men det behöver ingalunda vara avgörande för riksdagens ställning till frågan. Skillnaden är sålunda enligt min uppfattning i de nu anförda exemplen endast kvantitativ, då i det ena fallet inhämtas yttrande från ett begränsat antal sakkunniga, och i det andra fallet, varom här är fråga, inhämtas hela väljarkårens mening. Någon principell skillnad torde icke kunna påvisas.

Jag kan sålunda för min del icke alls se, att grundlagen lägger hinder i vägen för riksdagen att genom särskild lag föranstalta om en konsultativ eller rådgivande omröstning.

Slutligen ber jag också att få fästa uppmärksamheten vid, att grundlagen icke innehåller något som helst förbud mot en sådan omröstning.

Det torde således vara uppenbart, att den uppfattning, som här företrädes av herr Clason m. fl., icke kan anses vara riktig. I varje fall är det en tolkningsfråga, som jag tycker, att riksdagen kan ha anledning att taga ställning till, och jag tror, att den tolkning, som konstitutionsutskottet för sin del givit i denna punkt, får anses vara den riktiga och mest överensstämmande med grundlagen.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Edén: Herr talman! Det torde framgå redan av den hittills förda korta debatten, att denna fråga inför riksdagen ligger i ett ganska oklart och outrett läge. Den senaste ärade talaren påpekade, att förslagen om ett initiativ från riksdagens sida till utredning rörande införandet av referendum ha utgått från två mycket vitt skilda håll, och han kunde ha tillagt, att det av motionärerna också direkt framgår, huru förslagsställarna betrakta detta institut ur vitt skilda synpunkter. Från ena sidan uppfattas det som ett verktyg för att påskynda och kanske skärpa en demokratisk utveckling, från den andra sidan uppenbarligen som ett medel att verka dämpande och lugnande på denna samma utveckling, som denne motionär anser gå i alltför hastigt tempo.

Det synes mig, att det hade varit i hög grad önskvärt, om vid så motsatta utgångspunkter konstitutionsutskottet hade varit i tillfälle att något bättre precisera, hur utskottet för sin del betraktar hela det stora problemet, ur vilka synpunkter utskottet anser, att referendum bör införas, och — åtminstone i de allra grövsta grunddragen — i vilka huvudsakliga fall och på vilket sätt utskottet tänker sig, att institutet skulle kunna träda i verksamhet. Om detta finnes emellertid i utskottets yttrande faktiskt icke någonting. Yttrandet utgör ett avtryck av motsvarande dokument från i fjol, och detta i sin ordning omnämner — med all rätt —, hur referendum blivit infört i åtskilliga andra länder, men där talas icke om på vilket sätt det i dessa länder verkat, och under vilka villkor man medgivit dess användning, ej heller vilka lärdomar som därav skulle

vara att draga för oss. Jag tror således, att man nödgas säga sig, att den utredning, som konstitutionsutskottet nu föreslår, är alldeles ovanligt konturlös, och att Kungl. Maj:t, därest Kungl. Maj:t får mottaga en sådan skrivelse från riksdagen, lär sakna alla verkliga utgångspunkter för någon uppfattning om hur riksdagen egentligen vill ha saken lagd. Kungl. Maj:t kan utan tvivel göra en utredning om referendum, som börjar med vad utskottet i sin kläm omnämner, nämligen hur folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder; men när Kungl. Maj:t sedan skall gå över till att utreda, huruvida, i vilken utsträckning samt under vilka former och betingelser ifrågavarande institut må för viktiga frågor införas i vår författning, saknas, som jag nyss påpekade, alla utgångspunkter. Under sådana förhållanden måste man befara, att denna utredning, därest den kommer till stånd, såsom jag förmodar, att den gör, från början får en ganska betänkligt akademisk karaktär, och att det torde komma att bero på sammansättningen av utredningsdelegationen och de viljor, som möjligen där kunna göra sig gällande, vart det hela bär, när man icke har någonting att hålla sig till från riksdagens sida.

Jag har velat göra dessa anmärkningar, herr talman, därför att jag tror, att det är nölvändigt, att andra kammaren, liksom den första, har fullt klart för sig, vilket förkrympt initiativ i själva verket detta är, huru litet det säger, och huru oviss man är om vad som därmed kan vara att vinna. Men jag vill också skynda att förklara, att i och för sig har jag icke något emot att initiativet tages, då jag nämligen tror, att referenduminstitutet dock nu fått en viss plats i den allmänna meningen såsom allmän princip, och att det i främmande länder har blivit så pass använt, att det är skäl, att man börjar på att åtminstone undersöka det från svensk sida. Jag har med mina anmärkningar i denna del endast velat säga, att riksdagen icke bör och icke kan ställa för stora förväntningar på en utredning, där riksdagen själv uppenbarligen har varit så i saknad av verkliga riktlinjer, för att begagna det av alla väl kända ordet från så många debatter, samt att riksdagen icke med någon säkerhet kan vänta sig, att denna utredning kommer att giva ett vidare betydande resultat, åtminstone icke i de stora huvudfrågorna, om användningen av referendum såsom beslutsinstitut och såsom »initiativ» från folkets sida.

Anledningen till att jag tagit till orda är emellertid icke blott att få tillfälle att understryka detta, utan också att efter så samvetsgrann prövning, som det varit mig möjligt att verkställa, för min del få säga, att åtminstone jag icke vågar taga på mig ansvaret för att tillstyrka andra kammaren en viss punkt i utskottets motivering, den punkt, som redan blivit berörd av herr Forssell och som herr Clason önskat att därur få utesluten. Utskottet har egentligen haft att behandla motioner, som avse att giva tillfälle till folkomröstning för att fatta beslut i vissa särskilda och viktiga frågor och möjligen också giva tillfälle till initiativ från folkets egen sida för framförandet av dylika frågor. Men i sin motivering har ut-

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.

(Forts.

skottet i det korta stycke, som innehåller utskottets nya uttalande, längst ned på sid. 4 också inflikat en passus, som rör det s. k. konsultativa referendum. I första delen av denna mening förklarar utskottet, att man givetvis också bör ägna uppmärksamhet åt den konsultativa formen av referendum, och så långt är jag fullständigt med. Men så tillägges det: »ehuru väl denna», nämligen den konsultativa formen, »enligt utskottets uppfattning utan hinder av våra nuvarande författningsbestämmelser i särskilda fall kan åvägabringas, då den ju endast avser att utröna folkmeningens ställning till en viss fråga och alltså ej har karaktären av ett beslut eller innebär något intrång på statsmakternas rättigheter».

Jag kan till en början erinra om att vid fjolårets riksdag denna kammare antog ett utlåtande från konstitutionsutskottet, i vars motivering uttrycktes en rakt motsatt mening, nämligen att ett dylikt konsultativt referendum stode i strid med våra nuvarande grundlagar. Och det är väl en något snabb vändning, att kammaren nu utan vidare skulle kasta om. Men jag skall också tillåta mig att påpeka, att i varje fall denna fråga alldeles icke är så enkel och så klar, som utskottsmajoriteten velat göra den till. Jag erinrar om att de svenska grundlagarna, såväl regeringsformen som riksdagsordningen, ha den uttryckliga bestämmelsen, att »riksdagen representerar svenska folket», såsom det heter i 49 § regeringsformen — i 1 § riksdagsordningen står det samma. blott med förändring av satsen till passiv form: »Svenska folket representeras av riksdagen.» Ingen, som har någon kändedom om hur det svenska riksdagsskicket har utvecklats sig, torde vara i tvivelsmål därom, att denna bestämmelse är avsedd att vara absolut. Den går ut på att stadga, att riksdagen ensam utgör uttrycket för svenska folkets vilja, och den har sin historiska förklaring däri, att ännu så sent som under adertonde århundradet det kunde komma i fråga, att man försökte uppliva användningen av mindre menigheter, landskapsmenigheter, och låta dem i viss mån konkurrera med riksdagen. Det är denna konkurrens, som grundlagsstiftarna ville slå ned, när de införde den nyssnämnda uttryckliga principen i våra grundlagar. Det kan naturligtvis sägas, att denna bestämmelse dock icke direkt *förbjuder* referendum, det är jag villig att medgiva. Men att det icke står i god överensstämmelse med hela grundlagens anda och förutsättningar att utan vidare införa ett, låt vara konsultativt referendum, vågar jag för min del verkligen hålla på.

Man har från utskottsmajoritetens sida anfört, att det konsultativa referendum skulle kunna infogas i författningen utan grundlagsändring, därför att det icke innefattar något beslut eller innebär intrång på statsmakternas rättigheter, och den ärade ordföranden för konstitutionsutskottet har nyss ytterligare utvecklats denna synpunkt så, att meningen med ett konsultativt referendum endast är att söka utröna, hur folkmeningen ligger, men detta faktum icke kan vara avgörande för riksdagens ställningstagande i de frågor, där en konsultering skett. Han har till och med utfört tankegången så långt, att han förklarar, att om riksdagen skulle på detta sätt

inhämta en opinion från de röstberättigade, behöver det för riksdagen icke innebära någon mera avgörande inverkan än vad som ligger i ett inhämtande av utlåtande från sakkunniga. Jag skulle vilja hemställa till eder alla, mina herrar, om man i realiteten kan på allvar hålla på ett sådant resonemang. Det är mycket sant, att konsultativt referendum, om det uttryckligen bestämmes såsom konsultativt, i *formen* icke kommer att innebära något intrång på riksdagens rättigheter.

Men tror någon verkligen i denna församling, att därest en fråga blivit så aktuell, att man gjort den till föremål för folkomröstning, och därest vid denna ordnade folkomröstning, vid denna av statsmakterna själva föreskrivna och i laga former företagna opinionsyttring en bestämd majoritet i en viss riktning kommit till stånd, tror någon, att man då kan på allvar hävda, att i *realiteten* riksdagens beslutanderätt därefter är oförminskad, så att det kan finnas ens en skymt av möjlighet att säga, att riksdagen står »lika fri» gent emot ett sådant konsultativt referendum som gent emot ett utlåtande av några sakkunnige? Jag vågar bestämt hävda, att ingen kan förmena detta. Har man gått till ett sådant referendum, kommer det givetvis att inverka i hög grad på riksdagens *faktiska* handlingsfrihet, om det också icke kommer att inverka på dess *formella* handlingsfrihet. Därmed äro vi inne på vad som gör utskottets yttrande för mig ytterligare betänkligt, nämligen att det i själva verket är ganska svårt att uppdraga en reell skillnad mellan referendum såsom form för ett verkligt beslut och referendum såsom konsultativt institut. Jag tror, att det under sådana förhållanden åtminstone kan sättas i fråga, huruvida ett dylikt även konsultativt referendum står i god överensstämmelse med den principen, att riksdagen och riksdagen ensam enligt grundlagarna representerar svenska folket. Jag vill icke påstå, att det ovillkorligen är stridande mot grundlagarna, men jag finner det åtminstone tvivelaktigt, om det låter förena sig med dem. Och redan av detta särskilda skäl skulle jag anse det mycket olämpligt, om riksdagen nu, i oträngt mål och utan verklig anledning, skulle gå och flika in ett sådant yttrande i motiveringen till sitt beslut om en skrivelse angående referendum.

Jag har hört, att man vid behandling av frågan sökt exempel från Norge för användningen av ett sådant referendum vid sidan av författningens bestämmelser. Man har påmint om, att där anordnades en folkomröstning år 1905 och sedermera 1919, utan att den norska grundlagen innehåller några bestämmelser, som medgiva dylikt. Jag tillåter mig då anmärka först och främst, att den norska grundlagen i denna avgörande punkt icke är skriven på samma sätt som den svenska. Där säges icke så absolut som i vår regeringsform, att stortinget representerar norska folket, utan det heter i den norska grundlagen, att norska folket »utövar den lagstiftande makten genom stortinget», varefter tillkomma en del särskilda bestämmelser om stortingets övriga befogenheter. Detta är uppenbarligen, om man också icke tänkte därpå, när grundlagen

Ang. folkomröstningsinstitutet.
(Forts.)

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

skrevs, en avfattning, som lämnar större möjlighet att anordna ett rådgivande referendum vid sidan av grundlagen i Norge, än vad fallet är i Sverige. För övrigt kanske man också får erinra om, att den gång, då ett referendum först förekom i Norge, nämligen 1905, befann sig landet faktiskt i full revolution, och att man där tillgrep detta institut såsom en utväg att tillfredsställa Sveriges fordringar vid unionens upplösning; om man då tog ett steg mer eller mindre vid sidan av det normala statsskicket, det betydde i en dylik situation ganska litet. När referendum för andra gången kom till användning, år 1919, framfördes i debatten i stortinget mycket starka betänkligheter häremot ur konstitutionell synpunkt, ehuru den norska grundlagen har den vidare avfattning, som jag nyss antydde. Och när det gick igenom, torde det ha varit egentligen därför, att man hade prejudikatet från 1905.

Jag tror sålunda icke, att det norska exemplet på något sätt kan åberopas, utan att vi böra behandla denna fråga efter våra egna förhållanden, vår egen grundlag och vår egen uppfattning av vad som kan vara det riktiga. Men jag nödgas tillägga ännu en anmärkning. Så som konstitutionsutskottets yttrande i denna punkt är skrivet, innehåller det endast, att man utan hinder av våra nuvarande författningsbestämmelser i särskilda fall kan åvägabringa ett referendum av konsultativ art. *Huru* detta referendum skulle åvägabringas, om det skulle ske genom ett formligt beslut av regering och riksdag i lagform eller på annat sätt, därom innehåller denna korta sats icke ett ord. Och jag vill påpeka, att så avfattad som ifrågavarande punkt är, låter det tänka sig, att om den får stå oanmärkt, i en upprörd tid en regering *utan* bifall av riksdagen skulle kunna tillåta sig att i en eller annan form åtstadkomma ett referendum såsom påtryckningsmedel gent emot riksdagen, en möjlighet, som jag tror, att riksdagen ur alla synpunkter bör avvärja, och som över huvud taget är så betänklig, att redan den borde vara tillräcklig för att föranleda riksdagen att icke godtaga en förklaring, som kan leda därhän.

Nej, det är nog så, mina herrar, att skall man införa ett konsultativt referendum, då får man allt taga sig en fundarare även rörande sättet att bereda väg för denna form av institutet. Jag tror för min personliga del, att det icke bör vara omöjligt att låta denna fråga prövas tidigare än frågan om referendum som form för beslut. Jag förmenar, att det skulle vara möjligt att i grundlagen, exempelvis just i § 49 regeringsformen, som jag nyss uppläste, och § 1 riksdagsordningen, som jag också föredrog, sätta in något tillägg, som säger, att i särskilda fall, där sådant efter noggrann prövning anses vara synnerligen önskvärt eller nödvändigt, må Konung och riksdag kunna anordna konsultativt referendum — dessa ordalag äro ju icke avsedda att utgöra ågon verklig formulering, det är endast tankegången jag vill ha fram. Det är sålunda efter min mening möjligt att genom införande av en sådan punkt i grundlagarna öppna utväg till att under stadgade begränsningar och med bestämda förbehåll kunna använda ett konsultativt referendum. Men utan

att i grundlagarna hava öppnat den utvägen och skaffat möjlighet åt statsmakterna att i laga former fatta beslut om ett sådant referendum, tror jag, att det är mycket olämpligt, att riksdagen så här hux flux utan prövning och utan någon begränsning uttalar sig för att man kan vid sidan av vår författning anordna referendum. Jag är angelägen att betona denna möjlighet att *på författningsenlig väg* få in ett konsultativt referendum, då jag icke är okunnig om, att det ganska snart särskilt i en stor fråga torde framträda starka önskningsar, att ett sådant referendum må kunna användas. Och jag förmenar, att detta skulle låta sig göra, om man exempelvis vid nästa riksdag finge denna begränsade ändring av grundlagen antagen som vilande för att sedan få den bekräftad efter de nya val, som kanske komma att företagas redan 1921.

Med vad jag nu senast anført har jag velat lägga kammaren på hjärtat, att det icke kan vara klokt att utan verklig anledning och utan tillfredsställande prövning göra till sitt det uttalande, som utskottet gjort i sin motivering, och mot vilket jag riktat mig. Jag skall sålunda, herr talman, tillåta mig hemställa, att denna del av utskottets motivering måtte strykas, och att kammaren för övrigt bifaller utskottets hemställan.

Jag påpekar särskilt, att jag vill undvika att yrka bifall till herr Clasons reservation av det skälet, att i denna reservation ingår en uttrycklig förklaring, att man icke kan godkänna den uppfattningen, att konsultativ folkomröstning kan utan vidare införas. Jag tror, att även de, som icke vilja säga ett bestämt nej i denna sak, dock skulle kunna anse, att det icke är klokt att säga ja. Även de, som icke vilja bestämt förneka, att det kan vara möjligt att införa konsultativt referendum utan grundlagsändring, böra på sakens nuvarande stadium icke förkunna, att de äro säkra på, att det kan införas. Och ur denna synpunkt är det, som jag föredrar att göra ett direkt yrkande om ändring i utskottets motivering. Jag vill påpeka, att kammaren därmed icke i denna fråga gjort något uttalande alls. Den har lämnat saken öppen till annan och grundligare prövning än den som det nu tycks ha varit möjligt att åstadkomma i konstitutionsutskottet, och det är, såvitt jag förstår, den riktigaste, varsammaste och för framtiden klokaste ståndpunkt, som kammaren kan intaga.

Alltså är jag, herr talman, med på bifall till utskottets hemställan, men med strykande av den del i utskottets motivering, som förekommer nederst å sid. 4 och som börjar med orden: »ehuruval denna» och går till meningens slut.

Herr Engberg: Herr talman, mina herrar! Det har ju redan av de anföranden, som hållits i frågan, framgått med all önskvärd tydlighet, att meningarna kunna vara mycket delade i det spörsmål, till vilket vi här skulle taga ställning. Då jag förra året var med i konstitutionsutskottet och biträdde det yrkande, som då förelåg, och den motivering, som nu också föreligger, skall jag be att med några ord få klargöra, hur jag ser den här saken. Jag vill då först säga,

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

att det är riktigt, såsom den föregående ärade talaren också påyrkade, att bevekelsegrunderna till att framställa detta krav på referendum äro högst olika från olika sidor, och jag skall icke neka mig nöjet att till mina vänner inom vänstersocialistiska partiet göra den lilla erinran, att de *icke* böra inbilla sig, att referendum blir något slags »radikal» garanti. Jag är snarare övertygad om att, om det exempelvis skulle ha karaktären av ett initiativ- och beslutsreferendum, det i praktiken skulle bli en dunderklubba gentemot allt vad man på det hållet betraktar som »radikalism». Jag vet t. ex., att en del av mina schweiziska partivänner ha förklarat, att det värsta, de veta, är, då detta referendum tillgripes gentemot krav, som framförts från deras parti. Jag tror, att man gör klokt i att varna emot alla illusioner på vänsersocialistiskt håll. Jag tror, att man gör lika klokt uti att också varna gentemot de illusioner, som herrar Clason och Forssell hysa, att detta folkomröstningsinstitut skulle bli en speciell garanti mot vad herr Forssell upprepade gånger i denna kammare betecknat som olyckliga konsekvenser av den författningsreform, som genomfördes.

Jag vill för min del säga, att jag är synnerligen tveksam, då det gäller initiativ- och beslutsreferendum, av det enkla skälet, att jag också har en stark känsla av att ett införande av dessa former av referendum många gånger på ett betänkligt sätt skulle lägga hinder i vägen för en sund och naturlig utveckling. Jag tillhör icke dem, som tro, att allt vad folket vill är riktigt, och att den s. k. folkviljan under alla omständigheter har rätt. Det finns vilseförda opinioner och vilseförda uppfattningar hos ett folk. Det finns lidelser, som fördunkla det kritiska omdömet, och det finns massuppsvallningar för tillfället, som — det kunna herrarna vara övertygade om — i fall det funnes ett instrument, som gäve möjlighet både till initiativ och beslut, många gånger på ett rätt betänkligt sätt skulle överkorsa vad som vore en förnuftig utveckling. Saken ställer sig givetvis annorlunda med avseende å den form av referendum, som gäller *utforskan-* *det* av folkopinionen i vissa frågor. Icke på det sättet, att man genom en omröstning skulle låta folk avgöra, om exempelvis F-båtar, X-båtar eller Y-båtar äro de bästa, ty i en dylik fråga finns det naturligtvis ingen som helst »folkvilja», utan på det sättet, att omröstningen ger ett utslag för den allmänna opinionen med avseende på huvudlinjerna i en viss stor fråga, en opinion, som då tecknar sig som bakgrund till det avgörande, som statsmakterna skola träffa.

Nu kan man ju säga, att man i detta fall har de vanliga riksdagsmannavalen. Då vi genomfört den allmänna och lika rösträtten — säger man — få vi genom dem ett utslag för hur folk tänker och känner. Mot detta vill jag göra en invändning, och det är, att det, såsom var och en vet, är omöjligt för den enskilde medborgaren att vid dessa val taga ställning till frågorna *isolerade*. Han nödgas taga ståndpunkt till ett framlagt komplex av programpunkter från det ena eller andra partiet. Det är omöjligt att av hans anslutning till det ena eller andra partiet avgöra, huruvida han i en för tillfället föreliggande fråga råkar vara ense just med sitt parti. Det ställer sig annor-

lunda, om frågan kan lösobrytas ur programmet. Då ges det möjlig-<sup>Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Foria.)</sup>het för valmanskåren, för folket att taga ställning till frågan isolerad, oberoende av om den förekommer inom det ena eller andra partiets programram.

Jag tror, att man då måste medge, att saken ställer sig helt annorlunda, och att det är ett icke ringa intresse för ett lands politiska utveckling med den partibildning, som naturligt nog gör sig gällande, att en dylik möjlighet beredes medborgaren, så att han kan ge uttryck åt sin uppfattning i frågorna isolerade, utan att de ryckas in i ett sammanhang, där de fördunklas av övriga frågor, som ligga medborgaren på hjärtat. Det är därför, med mitt sätt att se, icke utan vidare klart, att den argumentering, som den siste ärade talaren förde i fält, då han särskilt tryckte på vår författnings bestämmelse, att riksdagen representerar svenska folket, kan betraktas som hållbar. Icke kan det väl ändå vara den siste ärade talarens mening, att ett utforskande och utronande av folkets uppfattning i en viss fråga på något sätt skulle träda riksdagens rätt att betrakta sig som representant för folket för nära? Det betyder ju endast, att man lösobryter en fråga ur det sammanhang, till vilket folket i val måste ta ställning, och att man isolerar den och på det sättet får fram det allmänna opinionsläget i landet till frågan. Därmed ryckes också i viss mån, såvitt jag kan se, grunden undan för de betänkligheter, som den siste ärade talaren hyste med hänsyn till riksdagens rätt att betraktas som representant för svenska folket.

Jag är däremot obetingat redo att ge dem rätt, som mena, att det skulle bli vanskligt att bestrida, att det föreläge ett intrång på riksdagens rätt, därest vi hade ett besluts- och initiativreferendum. Som jag nyss sade, tror jag därför, att man med avseende å denna form av referendum måste vara ytterst försiktig. Men saken ställer sig annorlunda, då det gäller ett referendum av konsultativ karaktär. Jag vill erinra om att det kan föreligga en fråga, där meningarna äro ytterst delade ute i landet. Regeringen och en sittande riksdag kunna icke avgöra, vad som är den verkliga folkmeningen. Man har visserligen haft det ena valet efter det andra. Frågan har kunnat figurera på ett eller ett par partiets program, men man har icke någon möjlighet att på grund av valutslaget och anslutningen till det ena eller andra partiet, som haft frågan på sitt program, avgöra, i vilken omfattning man har att räkna med en opinion för eller emot i den föreliggande frågan. Då inser ju var och en, att det kan vara i hög grad nyttigt och lämpligt, ja, nödvändigt, att det ges en möjlighet för regeringen och, jag säger också för riksdagen, att få till stånd ett sådant utforskande av opinionen i frågan, att man får en verklig *vägledning*, därest man från regeringens sida vill taga ett initiativ och förelägga riksdagen ett förslag i bestämd riktning. Det är sålunda, såvitt jag kan se, endast till direkt förmån för såväl regering som riksdag att genom ett konsultativt referendum kunna få klarhet i hur saken ligger.

Det andra huvudargumentet, som man anført, är, att det skulle vara tvivelaktigt, om ett konsultativt referendum kunde gå tillsammans med vår författnings anda, av det skälet, att gränsen emellan

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

ett konsultativt referendum och ett beslutsreferendum i själva verket komme att utsuddas. Ja, jag kan icke neka till att det ligger åtskilligt i denna invändning. Man kan ju säga, att, om det råder en demokratisk regim, och om det sitter en regering, som så långt sig göra låter vill taga hänsyn till folkmeningen, den även av ett konsultativt referendum skulle känna sig oblikerad att bli en verkställare av vad som i detta konsultativa referendum tagit sig uttryck. Men man får väl ändå å andra sidan ge konstitutionsutskottets ordförande rätt därutinnan, att det väl ändå ingenting annat är än en form, varav regeringen begagnar sig för att få in nödiga upplysningar, icke om *saken* utan om *opinionen till saken*. Just därför, att det således icke har någon annan karaktär än en form för att inhämta upplysning om folkopinionen, kan det heller icke gärna betraktas som oblikerande för regeringens handlingsätt. Regeringen har ju sin fria gransknings- och prövningsrätt i saken, och jag kan icke finna, att den utan vidare skulle vara skyldig att ställa sig en dylik konsultativ folkomröstning till efterrättelse. Det är dock endast fråga om att *få klarhet över hur folk ser och tycker i en fråga*.

Däremot kan jag icke neka till att den siste ärade talaren nog pekade på en punkt, där man får ha ögonen öppna. Han framhävde nämligen, att det kanske skulle bliva möjligt för en regering att, stödjande sig på ett konsultativt referendum, spela ut denna opinionsyttring emot riksdagen, därest det skulle vara möjligt för regeringen att besluta om detta referendum *utan* samverkan med riksdagen. På den punkten är det givetvis klart, att man får se sig för. Jag har dock icke varit så övertygad som den siste ärade talaren om att konstitutionsutskottets formulering skulle behöva ge stöd åt en dylik farhåga. Förhölle det sig så, att den utgjorde ett direkt stöd för möjligheten att företa ett sådant referendum utan samverkan med riksdagen, ger jag honom rätt i att de konsekvenser, på vilka han pekade, måhända en och annan gång skulle komma att inställa sig. Emedan jag emellertid *icke* har den uppfattningen, att det i formuleringen finns något stöd för en dylik farhåga, hyser jag inga betänkligheter på denna punkt. Jag måste därför för min del som min uppfattning säga, att jag icke känner någon tvekan att tillstyrka konstitutionsutskottets utlåtande, såsom det föreligger.

Jag tror, och det vill jag säga gentemot herr Forssell, att den omständigheten, att vi nyligen genomfört en författningsreform, icke gärna kan utnyttjas såsom ett argument. Snarare är det min uppfattning, att man i ett land, som har tagit steget så långt ut till demokrati, som vi ha gjort med denna författningsreform, *behöver* den form av korrektiv, som ett konsultativt referendum kan innebära. Vi måste väl ändå erkänna, att det icke är på det sättet, att demokratin har någon anledning att vara så högfärdig, att den skulle mena sig icke behöva några korrektiv. Den saken är ju klar. Å andra sidan tror jag dock, att man får akta sig för att, så länge man behåller ett representativt system i landet, lägga dessa korrektiv så, att man gång på gång skulle överkorsa möjligheten till en förnuftig och tryggad utveckling.

Tyngdpunkten i detta betänkande ligger för mig i frågan om ett konsultativt referendum, men det är klart, att frågan måste utredas i sin helhet, och att även andra former för referendum måste upptagas till utredning. Då jag nu alltså uttalat mig om ett konsultativt referendum, vill jag därmed på intet sätt hava sagt, att jag skulle vilja vara emot en fullständig utredning även av de övriga formerna. Det kan vara riktigt, som den siste ärade talaren sade, att konstitutionsutskottets motivering ger en bra knapphändig vägledning för en dylik utredning, men å andra sidan har jag mycket svårt att föreställa mig, huru konstitutionsutskottet skulle kunna förebringa den utredning med avseende på verkningarna av olika former av referendum, varom den föregående ärade talaren talade. Även med risk att denna utredning skulle komma att få den akademiska karaktär, för vilken han varnade, tror jag ändå, att det är den enda möjligheten att gå den vägen för att få de olika formerna utklarade. Jag tror icke, att konstitutionsutskottet gärna hade kunnat komma längre i sitt klarläggande av saken än vad det har gjort.

Ang. folkomröstningsinstitutet.
(Porto.)

Med dessa erinringar ber jag för min del, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Leander: Herr talman! Det kan naturligtvis icke falla mig in att beträffande frågan, huruvida ett konsultativt referendum kan åvägbringas utan grundlagsändring, inlåta mig i en diskussion med en filosofie doktor i statsrätt och allra minst med en berömd historieforskare och f. d. statsminister. Det vill dock förefalla lekmanen, som om, i fall riksdagen och Kungl. Maj:t fattat beslut om att uttröna folkmeningen i en viss fråga, grundlagen icke lägger hinder i vägen därför, ty att det är meningen, att statsmakterna skola fatta beslutet bör förstås av sig självt, även om det icke uttryckligen angivits i utskottets utlåtande.

Herr Edén påstod, att det i en upprörd tid skulle kunna falla en regering in att åvägbringa ett sådant referendum eller påbjuda ett dylikt; men den dag, när en regering kan inlåta sig på något sådant, måste tiden också vara synnerligen upprörd och då torde man icke mycket respektera grundlagarna utan stå inför revolutionen, så att jag tror icke, att man behöver visa alltför stora betänkligheter i den vägen. Om nu statsmakterna fattat beslut om åvägbringande av referendum för att få veta folkets tänkesätt i en viss fråga, tycker jag, att detta väl icke strider mot riksdagens rätt att representera svenska folket, utan att det sker fullt lagligt. Jag menar nu emellertid, att även denna fråga, huruvida ett konsultativt referendum kan anställas utan grundlagsändring eller icke, får ingå i den utredning, som utskottet förordar.

Herr Edén framhöll, att, om en viss mening kommer till stånd genom folkomröstning, måste riksdagen böja sig, och att detta inverkar på riksdagens handlingssätt. Ja, för all del, riksdagen måste ovillkorligen i längden böja sig för en uttalad folkmening. Det ha vi väl funnit många gånger t. ex. i rösträttsfrågan. Riksdagen spjär-

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

nade ganska länge emot, men när det visade sig, att folkmeningen allt mer och mer stadgade sig för den allmänna rösträtten, måste riksdagen böja sig. Jag trodde verkligen, att detta var en demokratisk åsikt, och att demokratien just arbetade för att folkmeningen skulle finna uttryck genom representationen och där komma till sin rätt. Herr Edén framhöll också, att frågan befinner sig i ett mycket outrett läge. Ja, det är naturligtvis därför man begär utredning. Ty vore saken redan klar, behövdes ingen utredning. Utskottet har emellertid velat öppna alla tänkbara möjligheter. Alla arter av referendum böra komma under övervägande, och sedan får utredningen utvisa, hur det verkat i andra länder, det ena eller andra slaget av referendum, och vilket som till äventyrs skulle vara mest fördelaktigt för oss.

Herr Engberg tycktes vilja göra gällande att detta institut i själva verket hade en konservativ sida, och utskottet har också framhållit, att man uppskattat »dess betydelse som ett i viss mån återhållande moment i lagstiftningen, som ett effektivt demokratiskt regleringsinstitut samt såsom kontrollmedel på det alltför starkt utvecklade partilivet».

Utskottet framhåller också, huru den meningen allt mer börjar göra sig gällande. Det är naturligtvis sådana synpunkter, som herr Clason lagt på frågan, när han väckte sin motion, och då är det ganska underligt, att hans partivänner i kammaren vilja motsätta sig vad han föreslagit och förordat. Jag trodde icke, att högern åtminstone hade någon anledning att motsätta sig en utredning i överensstämmelse med vad utskottet föreslår.

För övrigt vill jag erinra om att detta förslag icke blott kommit ifrån högerhåll eller vänstersocialistiskt håll utan att det ursprungligen är ett liberalt krav. Herr Staaft väckte nämligen på sin tid år 1908 jämte det liberala samlingspartiets förtroenderåd motion om införande av referendum, fastän han ville begränsa dess användning till att slita tvister mellan båda kamrarna. Det var på den tiden. Jag antager emellertid, att, om herr Staaft nu levat, han varit med om denna utredning, som konstitutionsutskottet föreslår. Herr Edén har icke heller motsatt sig en utredning, utan han vill blott stryka en sats i motiveringen, och det må ju vara hänt. Jag tror emellertid, att kammaren kan utan betänkligheter följa utskottet och taga dess motivering i sin helhet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson i Västerås: Jag har begärt ordet för att göra några uttalanden med anledning av herr Edéns anförande. Han anmärkte, att utskottet icke angivit, i vilka fall folkomröstning skulle användas eller på vilket sätt den skulle anordnas. Jag ber att få framhålla, att det är med full avsikt, som utskottet icke givit sig in på detta, då utskottet begärt en allsidig utredning; det första, som denna utredning skall omfatta, är spörsmålet, huru folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder, och det är resultatet av denna

utredning, som kommer att bli grundläggande för omdömet huru folkomröstningen skall anordnas, och om den över huvud taget kan på lämpligt sätt anordnas här i landet. Det är sålunda med full avsikt, som utskottet icke tagit upp några sådana riktlinjer i sin motivering, ty om utskottet föreslagit och riksdagen godkänt desamma hade ju riksdagen beträffande dessa grundlinjer bundit sig. Det har utskottet icke funnit lämpligt utan ansett, att man bör söka få en förutsättningslös och allsidig utredning av detta spörsmål, vilket — det erkänner jag gärna — ingalunda är så lätt att åstadkomma, som det måhända kan se ut.

Jag skall vidare be att få säga några ord rörande herr Edéns invändning om utskottets motivering för övrigt, särskilt den punkt, som herr Clason fäst avseende vid i sin reservation. Jag får då säga, att jag med stor tillfredsställelse hörde herr Edéns uttalande, då jag för min del sätter stort värde på den ärade talarens omdöme i sådana här frågor. Jag åhörde anförandet med tillfredsställelse just därför att herr Edén medgav, att det icke finns något förbud i grundlagen för ett konsultativt referendum. Han ville icke heller göra gällande, att ett konsultativt referendum direkt vore stridande mot grundlagen, men herr Edén ansåg ändå, att det måhända icke vore så lämpligt och klokt att nu slå fast det ena eller det andra. Ja, om man går in på det lämpliga i det avseendet, är det klart, att man här kan resonera i ännu vidare omfattning. Beträffande lämpligheten vill jag säga, att det dock har en viss betydelse, att riksdagen nu tager ställning just till detta spörsmål och detta särskilt med hänsyn till en fråga, som herr Edén också pekade på, nämligen förbudsfrågan. Såsom vi veta har nämligen den kommitté, som haft denna fråga under utredning, förordat referendum. Nå, då rekommenderar herr Edén, att man ju under nästa riksdag kan införa en grundlagsändring, som ger möjlighet att anordna ett sådant referendum. Ja, den vägen är naturligtvis framkomlig — hoppas jag — men om man nu å andra sidan har den uppfattningen att grundlagen icke lägger hinder i vägen för ett sådant konsultativt referendum, kan jag för min del icke inse, vad det skall tjäna till att i det avseendet företaga en ändring i grundlagen.

Sedan anfördes det vidare från samma talare, att utskottets motivering i denna punkt kunde vara farlig, därför att det kunde tänkas, att en regering i en upprörd tid med stöd av ett sådant uttalande som här föreligger, skulle egenmäktigt kunna anordna ett referendum. Jag vill med avseende härpå fästa uppmärksamheten vid vad utskottet här har sagt. Utskottet säger beträffande denna sak: »Ehuruval denna d. v. s. den konsultativa» (rådgivande) »folkomröstningen enligt utskottets uppfattning utan hinder av våra nuvarande författningsbestämmelser i särskilda fall kan åvägbringas, då den ju endast avser att utröna folkmeningens ställning till en viss fråga och alltså ej har karaktären av ett beslut eller innebär något intrång på statsmakternas rättigheter.» Utskottet har här endast gjort ett uttalande, som innebär, att utskottet anser, att grundlagen icke lägger hinder i vägen för anordnande av en sådan omröstning.

[Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

Men utskottet har icke haft anledning att i det här sammanhanget ge sig in på frågan huru en sådan konsultativ omröstning skall åvägbringas. Det är emellertid utskottets mening, att en sådan konsultativ omröstning bör ske genom en av regering och riksdag samfällt stiftad lag. Jag vill i detta sammanhang också nämna, då någon måhända anser, att det hade varit lämpligare att taga upp ett sådant principuttalande i ett kommande utlåtande, som vi hava litet längre fram på föredragningslistan, att det också varit min uppfattning, att man där lämpligare hade kunnat taga in ett sådant uttalande. Men å andra sidan måste man medge, att uttalandet i det sammanhanget skulle komma att löpa den risken, att det icke kunde bliva ett principuttalande rörande grundlagsenligheten i och för sig om konsultativ omröstning, utan att det måhända bleve en annan fråga, — republiken — som där bleve den avgörande. Här kommer den fram mera så att säga på neutral mark, och det är därför som utskottet för sin del har ansett, att det uttalandet borde göras i samband med den nu föreliggande frågan.

Herr talman, jag skall inskränka mig till vad jag nu sagt och anhåller att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr F o r s s e l l: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast helt kort upptaga kammarens tid för några repliker.

Herr Leander uttalade, såvitt jag fattade honom rätt, sin förvåning över att herr Clasons partikamrater icke hade följt hans uppfattning i den föreliggande frågan. Jag måste därtill svara, att jag tror, att man bäst rättar sig efter herr Clasons uppfattning om det politiska livets krav, när en och var följer sin egen övertygelse.

Vad utskottets ärade ordförande androg rörande frågan om det konsultativa referendum, en fråga, som här kommit att intaga en förgrundsplats, skall jag be att få anmärka, att när han säger, att ett sådant konsultativt referendum icke skulle vara avgörande för riksdagens hållning, så är det naturligtvis formellt berättigt att göra ett sådant påstående, men det står väl ändock i ganska dålig samklang med de mångfaldiga vädjanden till den allmänna folkmeningen ute i landet, som särskilt högern så många gånger fått höra från vänsterns representanter. I de fall man fått höra sådana vädjanden har ju icke någon i laga form åstadkommen konsultativ folkomröstning varit anordnad. Det har endast varit resolutioner, pressuttalanden och folkmötesuttalanden, och det förefaller mig verkliga, som om herr Larsson ville göra gällande, att ett av statsmakterna arrangerat folkomröstningsinstitut skulle hava mindre politisk och moralisk press på riksdagsmännen än alla dessa resolutioner, pressuttalanden och folkmötesuttalanden, vilka som sagt så många gånger ställts upp för oss som vägledare att bestämma vårt omdöme. Jag tror verkligen herr Larsson gör sig i alldeles oväntad grad skyldig till en politisk naivitet, när han argumenterar som han gör.

Vad beträffar herr Engbergs anmärkningar gentemot mig ytttrade han, såvitt jag fattade honom rätt, att författningsreformen av år 1918 icke skulle vara något skäl för oss att vila på hanen ännu en stund och se tiden an. Jag hade tillåtit mig att påpeka, att i författningsfrågan levde vi i en opinionsbildande tid, och att det därför vore tid att samla oss och ställa oss avvaktande. Jag måste hava rätt att uttrycka en viss förvåning över den rätt så bagatelleriserande ton, i vilken herr Engberg talade om den åsyftade författningsreformen. Det var ju ändock så, att kravet på denna reform motiverades med försäkran, att riksdagen måste djupare förankras i folkmedvetandet, att den måste göras till ett fulltonigare uttryck för folkopinionen. Ja väl, mina herrar, när detta äntligen skett, vad får man höra från dem som i de högsta tonarter talade för denna reform? Jo, att det icke är så mycket bevänt med denna, med riksdagen såsom ett folkopinionens organ, utan att vi skola skynda oss vidare och införa referendum. Det är visserligen sant, att tiden rider hastigt, men detta är dock en karriärritt, som man har svårt att följa med. Beträffande det konsultativa referendum yttrade herr Engberg, att det var en stor fördel att därigenom kunna isolera de stora frågorna. Ja, mina herrar, jag vill då påpeka för er, att om en fråga växer upp till sådana politiska dimensioner, att den bör på detta sätt särskilt för sig komma under folkets prövning, och då den kommit till ett sådant läge, att man kan antaga, att med en sammansättning som riksdagen har, denna icke återspeglar folkmeningen i landet beträffande den, då har vår grundlag varit så försiktig — den är skriven under hänsyntagande till historiens lärdomar — att den infört ett institut enkom för sådana fall. Det finns ju nämligen något som heter Konungens upplösningsrätt. Där hava vi redan den organisation, som är beprövad, och som ingen människa klagat över, utan som finnes till hands. Varför skall man då kasta in i författningen denna oprövade väg, när vi som sagt redan hava ett institut för reglerande av en sådan situation?

Jag måste vidare säga, att detta yrkande på frågornas isolering knappast torde vara berättigat. Såvitt jag förstår saken rätt, bör en fråga få tävla med andra frågor på partiernas program. Det är icke riktigt, att en fråga skulle kunna på något sätt privilegieras och särskiljas och ställas fram inför folket. Det är just ett slags naturligt urval, som äger rum, genom denna konkurrens på parti-programmen mellan frågorna. Här hava dessa frågor tillfälle att vid val efter val träda fram inför partiorganisationerna och valmännen och bliva prövade till sin vikt och placerade i den rangordning på programmen, som de kunna förtjäna med hänsyn till sin livskraft. Om man tänker på en viss fråga, som haft tillfälle att under många valperioder konkurrera med andra frågor men ännu icke lyckats nå fram till denna aktualitet, till denna rangplats, ja, vad finns det då för anledning, när den påtagligen visar sig icke hava en sådan fängslande kraft, att genom en särskild lagform isolera den från den konkurrens, som den icke uthärdar, för att ge den en privilegierad ställning?

*Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)*

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

Herr talman, jag skall icke längre uppehålla kammarens tid, jag vill vidhålla ett yrkande om bifall till herr von Geijers m. fl. reservation. Alternativt framförde jag i mitt första anförande min anslutning till herr Clasons reservation. Jag ber att få betona, att jag helt och hållet ansluter mig till den tankegång, som ligger bakom herr Clasons reservation, men för att icke vålla förvirring vid voteringen ber jag att få frånträda yrkandet om bifall till denna och i stället ansluta mig till det av herr Edén framförda yrkandet, detta då som alternativ till mitt rena avslagsyrkande. Jag ber att få betona, att denna min anslutning till herr Edéns yrkande sker under fasthållande av den tankegång och motivering, som framförts i herr Clasons reservation.

Herr Edén: Herr talman, det kan synas vara att ödsla något med tiden att syssla så länge huvudsakligen med en punkt i motiveringen av ett utlåtande, men jag tror, att saken är så viktig, att jag nödgas besvara med ännu några ord.

Jag vill först påpeka, att för min del har jag icke mycken anledning att gå in i diskussion om själva frågan, huruvida en utredning skall åstadkommas eller ej. Jag har sagt, att jag kan vara med om denna utredning; jag endast påpekar, att konstitutionsutskottets utgångspunkt för utredningen är så pass svag, att man icke torde få vänta för mycket därav. Därför behöver jag heller icke på något vis upptaga till bemötande det anförande, som min ärade vän herr Leander hade, i vilket han påpekade, att detta är ett gammalt liberalt initiativ. Jag anser, även jag, att saken bör tagas upp. Jag skall bara erinra om, att när den på sin tid togs upp av Karl Staaff var det med uttrycklig begränsning av det då påtänkta referendum till mycket noga bestämda fall, såsom man ser av 1908 års motion, och att det då ansågs från hans och från det liberala partiets sida, att det var nödvändigt för att få någon nytta av den begärda utredningen att verkligen ge direktiv för den, vilket utskottet nu icke har gjort och icke kunnat göra. Hur pass betänkelig denna svaghet är, kom ytterligare fram nu under debatten, då man hörde min ärade kamrat på Upplandsbänken, herr Engberg, anförda, att för honom låg tyngdpunkten i denna utredning icke i frågan om man skulle införa rätt att fatta beslut genom referendum eller att taga initiativ till framförande av nya frågor genom referendum, utan för honom låg tyngdpunkten på det konsultativa referendum, ja, han yttrade till och med, om jag hörde rätt, att han ställde sig mycket betänksam emot ett referendum för beslut eller initiativ. Jag får nu säga, mina herrar, att när det under konstitutionsutskottsyrkandets vida hatt kan rymmas så fullkomligt olika ståndpunkter, så att även en mening, som egentligen är mer än tveksam om själva huvudsaken, kan vara med på detta yrkande, då är väl detta en god illustration till, att utskottet icke riktigt har penetrerat denna sak så som det bort göra.

I alla händelser, det får vara därmed som det kan — för min del

tror jag verkligen, att denna sak bör tagas upp och är med på yrkandet därom. Men jag vidhåller och har av debatten fått ytterligare anledning att vidhålla mitt yrkande på strykandet av den omnämnda punkten i motiveringen. Här har visserligen nu sagts av herr Leander, att i själva verket skulle även den frågan, huruvida det konsultativa referendum kan åvägabringas utan hinder av vår författning och utan ändring av grundlagarna, ingå i utredningen. Men då frågar jag: om detta, frågan huruvida man kan införa detta institut utan grundlagsändring eller ej skulle ingå i utredningen — varför skall då konstitutionsutskottet gå att i förväg avgöra den frågan och döma därom? Det ena hänger uppenbarligen icke ihop med det andra. Och det visar på nytt, som jag sagt, att utskottet icke riktigt tänkt igenom heller detta mycket trassliga spörsmål.

Herr Larsson konstaterade, att jag hade sagt — och det är riktigt — att jag icke ville påstå, att grundlagen uttryckligen förbjuder införandet av referendum som konsultativt. Han fortsatte med, att jag icke heller alldeles bestämt hade velat hävda, att något hinder för övrigt föreligger. Och det kan till en viss grad vara sant. Men därav följer icke den slutsats, som han drog, att han i sådant fall icke kunde förstå, vad det skulle tjäna till att ändra grundlagen för att öppna vägen för ett eventuellt konsultativt referendum. Det kan tjäna till synnerligen mycket och är efter min mening högst angeläget, för att icke säga nödvändigt, av det skäl, som jag framhållit, och som ingen har kunnat bestrida, nämligen att därest icke i själva grundlagen stadgas, på vilket sätt beslut skall fattas om ett konsultativt referendum och under vilka förhållanden över huvud ett sådant beslut kan komma till, så är gärdet fullständigt uppgivet för en eventuellt mycket godtycklig anordning i ett ögonblick, då man händelsevis vill hava ett referendum till stånd. Så pass viktig är väl ändå denna sak, mina herrar, att man åtminstone kan begära, att det i grundlagen står en hänvisning till, att Konung och riksdag under vissa betryggande former skola fatta beslut, om de vilja hava ett konsultativt referendum. Och det är detta, som konstitutionsutskottet nu alldeles skjutit ifrån sig.

Jag har påpekat, att så som utskottets yttrande är skrivet kan det leda till, att en regering eventuellt skulle kunna föranstalta en konsultativ omröstning utan att fråga riksdagen. Det har bestritts, att detta skulle kunna inläggas i utskottets motivering. Jag skall då tillåta mig nämna, att efter vad jag hört har i första kammaren alldeles nyss gjorts gällande av en talare, som själv är statsrättslärare — jag lämnar därefter, om man därför bör tillmäta honom någon avgörande auktoritet — det har, berättar man, av herr Reuterskiöld gjorts gällande, att detta just precis är vad som bör kunna ske, nämligen att Kungl. Maj:t utan att höra riksdagen skall kunna föranstalta ett konsultativt referendum, varemot riksdagen icke alls behöver ha någon rätt att vara med och besluta, om ett sådant konsultativt referendum skall hållas eller ej. Herrarna se, att det icke är någon spöksyn, som jag här manat fram. En formell tolkning av grundlagen efter de synpunkter, som utskottsmajoriteten har an-

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.
(Forts.)

lagt, leder denne statsrättslärare just precis till den slutsatsen, som vi dock alla måste erkänna vara i allra högsta grad betänkelig.

Jag måste slutligen säga, att när man icke behöver förlora någonting genom att stryka denna punkt i motiveringen, så bör väl kammaren vara mån om att icke i oträngt mål och fullkomligt utan någon anledning, bara på grund av att konstitutionsutskottet i förhastande har tagit in en viss passus i sin motivering, gå och ansluta sig till ett yttrande, som i en framtid mycket väl kan leda till konsekvenser, vilka vi nu ingalunda kunna överskåda. Tiden rider fort i våra dagar, förhållandena äro så pass upprörda, att man icke riktigt vet, vad ett dylikt uttalande skulle kunna användas till i ett lämpligt ögonblick. Jag tror, att kammaren gör bäst i att stryka de anmärkta satserna och stå med obundna händer både åt det ena och det andra hållet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindman: Herr talman! Då jag åhört denna debatt och läst betänkandet, får jag uppriktigt säga, att jag blivit mer och mer tveksam om, huruvida det är klokt, att riksdagen alls ansluter sig till denna sak. Jag vill genast deklarerera som min ståndpunkt, att jag av många skäl är obenägen för att införa ett dylikt folkomröstningsinstitut.

Jag skall icke upprepa de skäl, som redan anförts av dem, som hava samma mening som jag. Men alldeles särskilt har jag för min del härvidlag fäst mig vid det ingrepp, som detta på sätt och vis kommer att bliva i riksdagens beslutanderätt. Riksdagen är nu representant för svenska folket, och om ett folkomröstningsinstitut antages, så är det alldeles givet, att detta i mer eller mindre grad kommer att ingripa på detta område. Om man t. ex. tänker sig, att riksdagen skulle avgöra, huruvida det skall bliva en dylik omröstning eller icke i en fråga. Då skulle i många fall uppstå strid om, huruvida det skulle bliva en omröstning eller icke. Man kan ju förutsäga, att de som tro, att folkomröstningen skulle gå dem emot, de skulle opponera sig emot, att en sådan komme till stånd. Detta kommer, mina herrar, att medföra ökade strider och en i oerhört hög grad ökad agitation. För min del tycker jag, att man kan vara ganska nöjd med den agitation, som finnes, d. v. s. jag anser, att den agitation, som vi hava vid våra val, är fullkomligt tillräcklig, så att man icke, som utskottet här talar om, behöver införa några val av andra slag vid olika tillfällen.

Men vidare skulle jag vilja fråga: vad vill nu konstitutionsutskottet komma till? Det är uppenbart för mig, att konstitutionsutskottet icke riktigt vet, vad det vill. Utskottet vill ju visserligen en sak — det är klart — det vill hava en utredning om, huru folkomröstningsinstitutet verkat i främmande länder. Den saken är alldeles tydlig, det vill utskottet hava. Nu synes det mig, att, om man över huvud ger sig in på detta, och säger att man vill verkställa en utredning och se till, huru detta skulle verka här i Sverige, så borde man väl i varje fall något så när hava reda på, huru verknin-

garna därav varit i främmande länder. De som framkommit med saken borde väl hava åstadkommit något slags utredning om, huru detta verkat i främmande länder, så att utskottet haft någon mera ledning för sitt omdöme, än vad utskottet uppenbarligen här haft.

Vad vill utskottet? Utskottet säger, att det visats sympatier inom utskottet för folkomröstningsinstitutet. Men, säger man sedan, utskottet håller före, »att denna beträffande former och verkningar innesluter så mångahanda spörsmål, att en på ingående sakkunskap byggd undersökning av frågan i hela dess omfattning och med omsorgsfull hänsyn tagen till säregna svenska förutsättningar torde vara nödig», innan man definitivt bestämmer sig. Ja, mina herrar, huru kommer nu, om utskottet får sin vilja fram, denna fråga att sedan bliva behandlad? Jag föreställer mig, att om Kungl. Maj:t får denna skrivelse, kommer Kungl. Maj:t att tillsätta ett antal sakkunniga. Kanske plockar man en och annan ur de olika partierna i riksdagen, och kanske tillsätter man även en och annan statsrättslärare att vara med om utredningen. Låt oss antaga, att det tillsättes en liten kommission på fem eller sex personer. Det först den gör är, att den börjar från utlandet införskaffa allehanda utredningar om, huru det verkat i Schweiz och på andra håll och kanter. När nu riksdagen i sin skrivelse begärt att få fram, huruvida det nu bör införas i vår författning, kan man vara ganska övertygad om, att de komma med något förslag om, huru det skall införas här. Jag är icke alldeles säker därpå, men jag förmodar, att de komma med något förslag i den vägen. Alltså skulle, mina herrar, dessa, som jag nämnde exempelvis fem, personer sålunda kunna bedöma denna fråga bättre än vi alla här i riksdagen göra. Ty här finnes icke någon, som säger: jag kan bedöma saken. Det finnes icke en enda här, som säger: vi skola hava ett folkomröstningsinstitut inrättat på det och det sättet, folkomröstning för den frågan eller den frågan men icke på *det* sättet och för *den* frågan. Det skulle alltså dessa sakkunniga hålla på och utreda under ett par års tid.

Hade det funnits någon konsekvens i vad utskottet här kommit med, då skulle utskottet stannat vid att begära, att Kungl. Maj:t ville vara god och göra en utredning om, huru detta folkomröstningsinstitut verkat i främmande länder samt för riksdagen framlägga resultatet av denna utredning. Sedan hade ju riksdagsmännen var och en i sin hand i en tryckt bok resultatet av denna utredning rörande huru det vore i främmande länder. Och om det sedermera finnes intresse i riksdagskretsar för att upptaga frågan, hade man däri kunnat hava en utgångspunkt för att sedermera komma med förslag i frågan i form av motion. Men i stället för att inskränka sig till denna utomordentligt enkla väg, har man, som sagt, icke stannat därvid utan gått vidare och sagt, att trots allt skola vi ändå ge direktiv för en skrivelse, huruvida det icke bör införas i vårt land. Och detta, mina herrar, utan att utskottet egentligen gjort sig någon klar uppfattning om, huru det skulle komma att verka.

Jag hörde på utskottets ordförande, när han talade om, att

Ang. folkomröstningsinstitutet.

(Forts.)

Ang. folkom-
röstnings-
institutet.

(Forts.)

man med flit icke givit sig in på frågan, i vilka fall omröstning skulle förekomma eller hur den skulle företagas. Detta därför, att utredningen skulle, som han sade, vara *förutsättningslös*. Ja, men gör då en undersökning först, så att herrarna få se, huru detta institut är i främmande länder inrättat och hur det därstädes verkat. Detta kan ju åstadkommas utan att härför erfordras någon kommitté.

Beträffande den del av saken, som förekommer i herr Clasons reservation och varom herr Edén yttrade sig, vill jag säga, att jag instämmer med den sistnämnde till punkt och pricka i vad han sade. Ty det kan väl icke vara någon mening i att i utskottets motivering skriva så, som utskottet gjort, beträffande denna konsultativa folkomröstning, huruvida den är förenlig med våra nuvarande grundlagar. Jag tror, att man kan vara ganska säker på, att ett dylikt konsultativt omröstningsinstitut i varje fall icke åtminstone står i överensstämmelse med den författning, som vi nu hava.

Ja, herr talman, saken ligger så, att jag sällan varit med om en fråga, som behandlats av riksdagen, där man över huvud synes veta så litet, vad man vill. När så är förhållandet, kan jag icke anse annat än, att det allra klokaste och förnuftigaste är, att andra kammaren nu avslår utskottets hemställan. Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag å utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr talman! Endast ett par ord. Herr Lindman har väl ändå satt sin fantasi i allt för livlig rörelse, när han skildrade, huru hela denna sak skulle komma att utveckla sig. Tyngdpunkten i diskussionen ligger väl ändå däri, huruvida detta konsultativa referendum står i överensstämmelse med riksdagens rätt att representera svenska folket. För såvitt denna rätt trädades för nära, skulle det innebära, att någon *annan* korporation än riksdagen kommer att inträda som representant för svenska folket. Men det är icke fråga därom, utan förhållandet är det, att om också svenska folket självt uttalar sig genom folkomröstning, så har det fortfarande riksdagen till sin representant. Följaktligen klickar den bevisningen.

Jag anser därför, herr talman, att ingenting framkommit, som rubbar konstitutionsutskottets ställning i denna punkt. Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Endast ett par ord. Jag uppkallades av herr Edéns uttalande, då han gjorde gällande, att det var en förhastad åtgärd av utskottet att införa den omdebatterade punkten i motiveringen. Jag ber att få säga, att utskottet har noga prövat den saken. Det är sålunda ingen förhastad åtgärd.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner i fråga om utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till berörda hemställan, dels ock på bifall till den av herr von Geijer m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr

talmannen sig anse svaren hava utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr von Geijer m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 101 ja mot 63 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter gav herr talmannen beträffande motiveringen propositioner först på godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till det av herr Edén i avseende härå under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren beträffande motiveringen till konstitutionsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 38 bifaller det av herr Edén under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets motivering.

Voteringen utvisade 96 ja mot 63 nej, vadan kammaren bifallit det av herr Edén under överläggningen gjorda yrkandet i avseende å motiveringen.

§ 4.

Vid nu skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 39, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om organisation av en i grundlag värnad samhällelig publikation för politiska frågor blev utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 40, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en folkomröstning för utrönande av, huru-

*Ang. folkomröstningsinstitutet.
(Forts.)*

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick. (Forts.)

vida folket önskar den monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 34, hade herr *Vennerström m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och föreläggande för riksdagen av en provisorisk lag angående omröstning av alla män och kvinnor över 21 år i och för utrönande, om folket önskade den monarkiska statsförfattningens bibehållande eller införande av republik.

Utskottet hemställde, att föreliggande motion måtte av riksdagen lämnas utan avseende.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Strömberg, Schlyter, Thulin, Hansson* i Gårda, *Vennerström* och *Andersson* i Igelboda, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande av förslag till lag angående en konsultativ folkomröstning beträffande frågan, huruvida den monarkiska statsformen borde bibehållas eller republik införas; samt av herr *Hellberg*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Andersson* i Igelboda: Herr talman, mina herrar! Efter det beslut, som kammaren fattat med anledning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 38, torde det vara fullkoligt överflödigt att debattera den nu föreliggande frågan. Utgången är ju redan uppenbar beträffande densamma. Då jag emellertid icke delar den uppfattning, åt vilken kammaren givit uttryck i den nyss avslutade voteringen, och heller icke kan tillmäta de övriga skäl, som av olika medlemmar i utskottet framförts för avslag på motionen, någon vidare betydelse, anser jag mig i alla fall böra yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets betänkande och som är avgiven av herr *Strömberg m. fl.*

Jag ber att med stöd av vad som i nämnda reservation blivit anfört få yrka bifall till densamma.

Herr *Werner*: Herr talman! Som den föregående talaren anfört, har utskottet avstyrkt motionen med den motiveringen, att densamma skulle innebära ett föregripande av en blivande utredning. Reservanterna åter anse det vara så långt ifrån, att den föreslagna omröstningen kunde komma att ogynnsamt prejudicera sättet och omfattningen av den blivande allmänna lagstiftningen om referendum, att tvärtom genom företagande av en dylik omröstning en värdefull erfarenhet om folkomröstningens användbarhet skulle kunna vinnas. Jag har den uppfattningen, att här föreligger en fråga, där folkmeningen är tämligen fast och där det skulle vara av mycket stort intresse att få reda på, hur folkmeningen verkligen ligger.

Det har talats om, att denna fråga icke för närvarande skulle vara aktuell. Det kan tyckas så, som om den icke vore aktuell här hemma, men det talet får man modifiera, då man ser, hur det är ute i Europa. Den monarkiska statsformen med Guds nåde är för närvarande på avskrivning i Europa. Det är blott några grannstater i periferien, där den fortfarande finnes kvar.

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

Om man ser, hur utvecklingen lett dithän, finner man, att det skett genom blodiga revolutioner. Det finnes stora delar av vårt folk, där man tvivlar på, att en omläggning över huvud kan ske på parlamentarisk väg. Då man nu ser, vilken rädsla det finnes för, att folkmeningen skulle få göra sig gällande i en så viktig fråga, kan man ej få annan uppfattning, än att ett bifall till motionen skulle ur alla synpunkter vara det bästa, även om, som herr Engberg i en föregående debatt sade, man icke får fästa alltför stora förhoppningar vid, att referendum skulle giva ett rätt utslag. Det torde icke kunna förnekas, att en folkomröstning måste anses vara ett utslag av den mest oförfälskade demokrati, som tänkas kan. T. o. m. med risk, att denna skulle verka på konservativt sätt, skall jag för min del icke tveka att helt och hållet ställa mig bakom densamma.

Jag skall nu icke närmare ingå på saken. Just därför, att jag tror, att en möjlighet att giva parlamentet den auktoritet, som det kanske behöver under den närmaste tiden i större utsträckning, än hittills varit nödvändigt, är att använda detta omröstningsinstitut i här förevarande fall, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är framförd av herr Strömberg m. fl.

Herr Hallén: Herr talman! Såsom den förste talaren erinrade, har kammaren redan genom det beslut, den fattade i fråga om motiveringen till utlåtandet om folkomröstningsinstitutet givit tillkännan en ståndpunkt, som gör, att ett bifall till den föreliggande motionen skulle te sig inkonsekvent. Jag skall därför och för att spara så mycket som möjligt på tiden åtminstone tillsvidare underlåta att ingå på någon saklig prövning av vare sig motionen och dess innebörd eller det resonemang, som fördes av den senaste talaren, herr Werner.

Jag ber, herr talman, att helt kort få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L e a n d e r: Herr talman! Jag tillåter mig påpeka, att utskottets motivering i detta utlåtande är så lagd, att den kan anses passa både för dem, som anse, att en folkomröstning icke kan anställas utan grundlagsändring, som för dem, vilka anse, att en sådan verkligen kan utan hinder av grundlagen försiggå eller åvägabringas. Alltså ha båda dessa åsiktsgrupper funnit uttryck i motiveringen.

Vad själva sakfrågan beträffar, så skall icke heller jag mycket inlåta mig på den. Jag undrar bara, om någon i denna kammare tror, att det skulle vara nödigt eller nyttigt att ställa till med en så dyrbar apparat som en folkomröstning för att utröna folkmeningen just rörande det sprösmål, som i motionen behandlas. När man nu emellertid ser, huru motionen är efter år kommer tillbaka, nästan som

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

om motionärerna menade, att rikets väl och ve berodde på, huruvida vi hade republik eller icke, så måste jag säga, att vi sannerligen icke befinna oss i något nödläge. Om vi jämföra våra förhållanden med ställningen i republikanska länder, så tror jag icke, att vi ha anledning att beklaga oss. Och för övrigt, är det nog på det sättet, när man går över från monarki till republik, att man icke anställer någon folkomröstning, när man tar detta steg, utan att det är andra faktorer, som därvidlag inverka. Om man i de länder, där man nu infört republik, blott ett par år förut låtit anställa omröstning, så är jag säker om, att den avgjort utfallit för det monarkiska styrelsesättets bibehållande. Men så kom det till sådana händelser, som medförde en katastrof, en revolution, och då ändrade man författningen. Vi ha icke skäl att önska att sådana händelser skola tima i vårt land. Vi må vara tacksamma, att vi ha det som vi ha det. Som sagt, något nödtvång föreligger bestämt icke för att anställa en sådan omröstning, utan vi kunna bättre använda våra penningar än att kasta ut dem för slikt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Persson* i Fritorp instämde häruti.

Herr *H age*: Herr talman, mina herrar! Den föregående talarren, herr *Leander*, yttrade, att vi icke skulle befinna oss i något nödläge, om vi fortfarande skulle ha kvar den monarkiska statsförfattningen här i landet. Så till vida kan jag instämma med herr *Leander*, som jag naturligtvis anser, att såväl för arbetarklassen som för folk i allmänhet de *ekonomiska* frågorna äro av den största betydelsen, och givet är, att även om vi uppnå republik, men vi icke på det ekonomiska området kunna ställa det bättre för folket, så ha vi naturligtvis icke vunnit mycket. Men trots detta tror jag för min del, att vi kunna säga, att vi befinna oss i ett nödläge under en monarkisk styrelseform. Vi äro i ett nödläge så till vida, att vi måste erkänna, att det är något i allra högsta grad förnedrande för ett folk, att det skall ärvas inom en viss familj — såsom bondens kor och bondens fasta egendom ärvas inom bondens familj — utan att detta folk på något sätt får säga till om, vem som skall styra folket och vem som skall vara folkets främste ämbetsman. Det måste enligt min uppfattning vara något rent förnedrande för ett folk, att det skall gå till på det sättet, att det, utan att på något sätt kunna göra sin vilja gällande, skall ärvas som oskäligen djur ärvas från bonden till bondens son.

Det var emellertid icke för att säga detta som jag begärde ordet, utan fast mera för att rikta en replik till herr *Hallén* i anledning av hans anförande för en stund sedan. Herr *Halléns* anförande är ju ganska märkligt, och hans yrkande om avslag på motionen är ju också ganska märkligt, om man t. ex. jämför hans ståndpunkt med liberalen herr *Hellbergs*. Det är ju dock ett ganska märkligt förhållande, när man kan konstatera, att en högernationalist i en sådan fråga ställer sig till höger om en liberal. Det kan ju vara intressant att i kom-

mande tider under en blivande valrörelse belysa *den* saken, men det är även intressant att belysa det yrkande, som herr Hallén biträtt, d. v. s. på bifall till utskottets hemställan.

Vad innebär nu utskottets förslag? Jo, utskottet har icke påyrkat, att motionen måtte avslås, utan att motionen *mätte av riksdagen lämnas utan avseende*. Vad innebär detta? Jo, det kan icke innebära annat, än att utskottet tar på sig en hög min och anser, att sådana här saker skall man väl icke resonera om. Utskottet avvisar rent av varje tanke på en sådan ändring, som framförts i motionen, såsom dum och idiotisk. Med ett ord sagt, utskottet sätter sig på sina höga hästar och anser, att något som detta kan man icke ens resonera om; det skall avvisas med en hånfull gest. Jag må säga, att nog är det ganska egendomligt för en socialdemokrat, tillhörande ett parti, som har republiken på sitt program, att intaga en sådan ståndpunkt, att han till och med avvisar med hån en motion, som går ut på ett yrkande, som det parti, som herr Hallén tillhör, anslutit sig till.

Jag har icke velat underlåta att göra dessa reflexioner med anledning av herr Halléns ståndpunkt. För min del vill jag sluta mitt anförande med att yrka bifall till reservationen.

Herr Hallén: Herr talman! Ja, den glädje, som herr Hage visade över att jag skulle stå till höger om liberalen herr Hellberg i Karlstad i denna fråga och att detta skulle kunna utnyttjas i en kommande valrörelse, den glädjen skall jag icke alls på något sätt grumla.

Vad beträffar herr Hages sista anmärkning, att jag skulle medverkat till att giva avslagsyrkandet en sådan sträv form, som det fått, så erkänner jag, att detta påpekande av den sträva formen nog är alldeles riktig, men jag vill upplysa om, att jag i utskottet motsatte mig detta och ville, att motionen skulle avslås med den vanliga motiveringen. Men då icke detta lyckades, så ansåg jag i likhet med andra, att en reservation mot själva klämman skulle sett besynnerlig ut, och därför fick det stå, som det står.

Jag skall, eftersom herr Hage mera ingående tagit upp frågan, varför en socialdemokrat ställt sig på det sätt, som han gjort i denna fråga, be att få säga ett ord i största korthet.

Det förhåller sig på det sättet, att i själva kärnpunkten, frågan om monarki eller republik, hava vi, tror jag, både vid det ena och det andra tillfället visat oss vara lika goda republikaner som herr Hage och andra. Det syfte, som ligger i herr Vennerströms motion, nämligen att man skall vidtaga åtgärder för att bringa den republikanska statsformen närmare sitt förverkligande, det gillar jag helt och fullt, och eftersom jag är inne på själva sakfrågan så vill jag instämma i herr Hages resonemang, att monarkien och särskilt den ärftliga monarkien är stadd på avskrivning, som den kommande utvecklingen nog skall vitsorda.

Då säger herr Hage: varför icke draga ut konsekvenserna och, när tillfälle gives att medverka till, att vi skola komma fram till en mera tidsenlig och förnuftig statsform, vid ett sådant tillfälle gå till

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

Ang. folkom-
röstning om
införande av
republikanskt
statskick.
(Forts.)

mötes och hjälpa till i denna fråga? Jag vill då erinra om, att den ståndpunkt som jag intagit i utskottet står i överensstämmelse med det resonemang, som vi alltid fört, sedan herr Lindhagen började med sina republikmotioner. Jag tillåter mig erinra om de synpunkter, som såväl av herr Branting som av övriga ledamöter inom konstitutionsutskottet från vårt parti alltid hava anförts, nämligen att progandan för en republikansk statsform skall komma, när de yttre förutsättningarna på ett särskilt förmånligt sätt äro för handen. Detta har nästan alltid sagts.

Jag vill erinra om, vad till exempel i ett utlåtande av 1912 års konstitutionsutskott yttrades av fyra socialdemokratiska reservanter i den här frågan. Där säger herr Branting med instämmande av tre andra kamrater: »Därtill kommer, att efter min uppfattning ett problem av den art som ett lands övergång från monarki till republik icke bör i en riksförsamling framföras allenast som abstrakt diskussionsämne och icke heller kan godtyckligt göras aktuellt genom en framkastad motion. Tiden att i riksdagen väcka förslag, som syfta till republik, är inne, då händelsernas egen inre logik givit det nödvändiga underlaget för, att ett sådant yrkande kännes på alla håll som vad det bör vara: en allvarlig politisk aktion.»

Nu är det visserligen sant, att det då gällde herr Lindhagens så att säga direkta republikmotion. Men vad som här sägs, kan även tillämpas på detta förslag, som ju har samma syfte. Ty det är väl icke för att konstatera, att det icke finns en republikansk majoritet, som omröstningen skall tillgripas, utan i den optimistiska tron och förvisningen att få det svaret, att folkflertalet är republikanskt sinat. Således kan man säga, att herr Brantings polemik här drabbar lika mycket den anförda motionen.

Det heter vidare i fortsättningen: »Ställningen bör följaktligen ha utvecklats sig dithän, att republikens införande framstår för en avsevärd del av nationen som icke blott teoretiskt riktigt utan just av den givna situationen påkallat. Ett sådant sakernas läge kan komma hastigt nog, därest en monark skulle i halsstarrigt pockande på sin konungsliga makt resa ett envist motstånd mot en otvetydig och bestämd folkviljas fordringar. Övergången kan också måhända komma att ännu en tid undanskjutas, därest den blott blir den definitiva slutakten i den i våra dagar, trots alla tillfälliga återfall, dock oemotståndligt fortgående avskrivningen av Guds — nåde — kungadömetts privilegier.» Således, han framhåller, att det måste i de yttre förutsättningarna givas särskilt kraftiga faktorer, som på ett särskilt sätt tillspetsa och aktualisera frågan, för att den skall kunna med någon framgång föras fram på det sätt, som vi socialdemokrater önska.

Jag vill icke trötta kammaren med att ur flera andra utlåtanden av konstitutionsutskottet visa upp, att socialdemokraterna hittills alltid konsekvent utgått från detta sätt att resonera och att det också går igen i alla deras anföranden i kammaren uti denna fråga.

Nu menar jag, att även när det blott gäller en sådan sak som en folkomröstning för utrönande av sympatier och antipatier i

denna fråga, så är den situation, som föreligger, ingalunda den tjänligaste för själva saken. Vi måste naturligtvis kunna visa icke blott, som motionären gör, på hur man i utlandet har gjort sig kvitt den monarkiska statsformen i det ena landet efter det andra, utan vi måste också för våra egna landsmän kunna visa upp aktuella fall, där ett personligt ingripande från kungamaktens sida har kunnat förtrycka folkmeningen, så att den icke kunnat känna sig fri. Naturligtvis veta vi, att sådana tillfällen icke saknats. Men folk glömmes så lätt, och därför måste man komma med exempel på detta från de närmast föregående åren. Utan att gå in på personligheter, så är det icke i närvarande stund så lätt att finna argument, som giva belägg för den uppfattningen, att den personliga kungamakten på ett demokratiskt och oparlamentariskt sätt sökt förtrycka den demokratiska utvecklingen. Denna erinran från mig är icke ett försvar för kungamakten såsom sådan, utan en erinran om, att just en sådan kalamitet för konungamakten själv, varigenom den riktar en stark opinion mot sig, föreligger icke nu. Det är alldeles tydligt, att alla, som ivra för en republikansk statsform, böra se till, att en sådan opinionsyttring försiggår vid tillfälle, då man kan anknyta till något, som förefallit. Utan att syfta på eller nämna några förhållanden, tror jag dessutom, att *icke minst i dessa dagar* skulle det vara åtskilliga motigheter för en republikansk propaganda, huru väl man än önskade, att denna statsform skulle omfattas av ett flertal inom nationen.

När det nu i alla fall gäller att få ett sådant allmänt referendum till stånd just i denna fråga, så är det särskilt ur den synpunkten att stunden icke är väl vald, som jag icke kunnat gå med på det. Ty om man skall starta ett provisoriskt referendum, så är det naturligtvis ur sakens egen synpunkt sett icke klokt att göra det i en fråga, där enligt min uppfattning det aktuella intresset icke finnes så levande, som man annars tänkt sig. Nu är det nämligen faktiskt så, att folk går icke i vardagslag och talar om att slopa kungadömet och införa republiken. Det är alltså icke en sak som är på vars mans läppar, även om så är förhållandet inom det parti som motionären tillhör. För allmänheten är emellertid i stort sett så icke fallet. Att alltså starta en stor folkomröstning i en fråga, där man icke vet, att ett aktuellt intresse är att påräkna, det är icke klokt.

Sedan vill jag nämna en annan sak, som ingen hittills betonat, nämligen att för närvarande finnes icke republikansk majoritet inom riksdagen. Vi veta ju, att i stort sett flertalet inom de borgerliga partierna, som äga majoritet inom riksdagen, icke gå med på sådana linjer. Om riksdagen medverkar till en provisorisk referendumlag just för detta ändamål, hur skall det då gå? Jo, det är klart, att om man vill åstadkomma en provisorisk referendumlag, som gäller en sak, där riksdagsmajoriteten ställer sig passiv eller rent av ovillig — och det kan jag icke sticka under stol med, att den gör i denna fråga — så kommer det att inverka på denna referendumlagstiftning, och man kan då icke våga hoppas, att den blir tillskuren efter så frikostiga och objektiva mått, som önskligt vore, utan det är klart, att om riksdagen medverkar till en opinionsyttring i en fråga, där dess fler-

Ang. folkomröstning om införande av republikansk statskick.

(Forts.)

Ang. folkom-
röstning om
införande av
republikanskt
statskick.

(Forts.)

tal icke vill taga initiativ, så kommer detta att ofördelaktigt inverka på utseendet av den referendumlag, som då kommer till stånd. Detta kunde också, såsom det står skrivet på ett ställe i utskottets betänkande, leda därhän, att vi finge ett föga önskligt prejudikat för den framtida referendumlag, som vi önska och som eventuellt blir följden av det beslut, som för en stund sedan fattades. Jag menar således, att skall man starta en provisorisk referendumlag, så bör det ske i en fråga, där man vet, att hela nationen hyser ett levande och aktuellt intresse för att få ge sin mening till känna, och helst bör det naturligtvis vara i en sådan fråga, där de, som liksom tagit initiativet, hava vissa utsikter att kunna segra. Men det måste jag säga, att hur mycket vi än önska, att den politiska upplysningen spritt sig dit-hän, att man allmänt uppfattade den ärvtliga monarkien som en övervunnen ståndpunkt, så få vi dock icke vara så sangviniska, att vi räkna på en sådan majoritet i denna fråga. Under sådana förhållanden vinner man här egentligen ingenting. Jag menar därför, att man skall icke så att säga i oträngt mål engagera sig i denna republikpropaganda, utan föra fram den, då dessa förutsättningar äro de gynnsammast tänkbara. Jag anser emellertid, att den situation icke är för handen. När referendumtanken skall föras ut i praktiken, bör det, som sagt, ske i en situation och under förhållanden, då förutsättningarna för denna folkomröstning äro de gynnsammaste och bästa tänkbara. Och det är därför, som jag anser, att man gagnar varken republiktanken eller referendumtanken genom att nu föra fram den tanke, som motionären här givit uttryck åt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Engberg: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet på grund av herr Hages anförande. Han gjorde ju där gällande, att man skulle få ett utmärkt nummer i valrörelsen genom att påvisa, att vissa representanter för det socialdemokratiska partiet rent utav skulle, såsom han uttryckte sig, stå till höger om representanter för det liberala partiet. Ja, jag vill då säga herr Hage, att hur man än står i den här frågan, så lär nog inte den ställningen möjliggöra en indelning av människor i höger eller vänster. Ty det är alldeles uppenbart att, likaväl som man härvidlag kan vara en god socialdemokrat, fastän man anser, att saken för närvarande icke är aktuell, likaväl kan man köra fram med en republikmotion det ena året efter det andra och ändå i själ och hjärta tillhöra den reaktion, av vilken också herr Hage delvis är en avskuggning.

Men jag vill, medan jag har ordet, be att få säga som min personliga uppfattning, att genom det förra beslutet har ju frågan om omröstning i det här ämnet förlorat i all aktualitet, liksom den skulle förlora i aktualitet, därest det gällde en omröstning rörande allmänt rusdrycksförbud eller något dylikt. Den saken är väl således icke värd att kosta något som helst ord på, då ju kammaren har tagit sin ståndpunkt i den förra frågan och därmed också faktiskt tagit ståndpunkt i denna omröstningsfråga.

Men vad nu frågan om republik eller monarki beträffar, så kan jag dela min ärade vän herr Leanders sangviniska syn på denna sak, nämligen att det egentligen nu är så, att det är en stark, monarkisk känsla här i landet, och att vi därför icke skola bråka med att orda om republik. Jag vill visserligen ge honom rätt däri, och jag är alldeles övertygad om, att svenska folkets majoritet är till förmån för monarki, och jag kan säga herr Hage, att han kan vara glad, att icke en omröstning kommer till stånd, ty med all sannolikhet skulle den medföra en förkrossande majoritet för den monarkiska ståndpunkten med möjlighet för högsta vederbörande att därav draga vissa konsekvenser, som kanske skulle bli ledsamma nog både för herr Hage och oss andra.

Men saken har väl också en annan sida, och det är, om man som demokrat skall hålla på den republikanska statsformen såsom förnuftigare än den monarkiska. Ty säga vad man säga vill, så har väl ändå monarkien och den ärftliga monarkien visat sig vara ett reliket från gångna tider, vilket man som demokrat icke har anledning att slå vakt omkring. Det kan var sant, att så länge den håller sig inom sin ram och så länge den spelar den roll, som den gör exempelvis i England och andra mycket demokratiskt framskridna länder, så finnes det icke någon *aktuell* anledning från demokratiens sida att där kräva en republikansk statsförfattning. Men hur det än är, så blir monarkien en slags samlingspunkt för de reaktionära strömningarna i landet och kan under vissa omständigheter bli en hävstång för reaktionen i olika former att komma till makten.

När jag satt och hörde på herr Leander, så rann mig i minnet ett ställe hos den gamle Aeschylus. Det där stället ur hans drama »Perserna», när Xerxes moder har en fråga med avseende å atenarna: vem är deras konung, vem är ledare för deras armé? Och repliken kommer: »Ingen människa har dem till slavar eller undersåtar.» Och det är *den* känslan, som väl också bör vara den naturliga för en konsekvent demokratisk åskådning, att man har även i toppunkten inom författningen det så ordnat, att där icke är en ärftlig kast, som har till uppgift bara att regera undersåtar och där successionen går, oavsett huruvida vederbörande ha de bästa kvalifikationer för uppdraget, och där man tydligen förutsätter en slags ärflighetslära, där nödig och tillräckligt intelligens för ändamålet alltid går i arv. Jag håller i denna punkt med herr Hage, att för den demokratiska åskådningen ligger det något *förnedrande* i detta, och därför ter det sig ur den synpunkten mycket rimligt och naturligt att ha en sådan ordning, där även statschefen är på grund därav, att han är vald av folket ett uttryck för och står i intimare kontakt med de strömningar, som göra sig gällande inom en nation. Ur den synpunkten finns det ingen som helst tvekan, åtminstone enligt mitt sätt att se, vilken statsform som är att föredraga.

Men jag vill tillägga, att givetvis ligger det något i detta, som herr Hallén sade, att saken bör ha en viss *aktualitet*, därest man för fram den, och det har man i det vänstersocialistiska lägret förbisett. Den riktiga republikanska propagandan torde icke vara att år efter

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick. är komma fram med en motion, utan att genom upplysning för folket slåss för den republikanska idén, väga den mot den monarkiska och visa dess företräde.

(Forts.) Såsom saken ligger, herr talman, så har jag intet yrkande att framföra.

Herr Leander: Herr talman! Jag har nu icke anledning att söka slita den tvist mellan herrar högersocialister och vänstersocialister, som tycks ha uppkommit även rörande denna fråga. Men jag ber att som stöd för utskottets ståndpunkt få nämna, vad jag hörde av en person, om vilken jag hyser den uppfattningen, att han är lika radikal som herr Hage, kanske till och med ett strå vassare. Han yttrade, att gäller det att välja mellan en viss angiven republik och vårt monarkiska statskick, då tvekade han icke ett ögonblick att välja det senare, emedan han ansåg att folkviljan bättre kan göra sig gällande i vår stat än i denna republik. Och det måtte väl ändå vara själva kärnpunkten, A och O i demokratien, att folket kan göra sin röst hörd, att folkviljan får göra sig gällande. Om sedan statschefen kallas det ena eller det andra, anser jag för min del vara av underordnad betydelse. Även i republiker finnas slavar.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Werner: Herr talman! Jag kan mycket väl ansluta mig till den uppfattningen, att vi ha skäl att vara tacksamma, för att vi ha det, som vi ha det, och gällde det här icke att taga en principiell ställning till denna fråga, så skulle jag måhända nu komma till samma slutsats som herr Leander. Men nu är det så, att monarkiens innersta väsen är sådant, att man med ett sådant styrelsesätt ständigt kan befara, att det skall yppa sig tillfälle och möjligheter till kupper, vilka just strida mot folkets vilja.

Det har antytts, att ett bifall till denna motion skulle vara meningslöst, därför att genom det beslut, som nyss blivit fattat, så kommer frågan förr eller senare före, då förhållandena göra den tillräckligt aktuell. Med kändedom om den kungl. tågordning, som gör sig gällande här i landet, kan jag icke annat än ställa mig mycket pessimistisk till tanken på att kunna få denna fråga någon gång i framtiden löst på detta sätt. Men skola vi härvidlag, som herr Hallén säger, avvakta inträffandet av en aktuell händelse, som kan göra, att denna tanke verkligen kan komma till utförande, och skola vi vänta med att göra propaganda, till förutsättningarna föreligga för att på en gång, för att citera herr Brantings yttrande i konstitutionsutskottet, »händelsernas egen logik framtvingar» detta förverkligande? Vad är denna »händelsernas egen logik»? Jo, det är revolten. Det är möjligt, att vi här icke kunna undgå det utvecklingsskede, som överallt där ute varit och är förhärskande. Men jag tror, att det vore kammaren värdigt, och för den lugna utvecklingen fördelaktigt, om vi insloge på en väg, som gjorde det möjligt att på andra sätt än just detta komma till målet.

Jag har fortfarande den uppfattningen, att det svenska folkets mening i denna fråga är tämligen stadgad och att man här utan tvekan skulle kunna gå till omröstning. Jag tror verkligen, att denna skulle ge ett utslag till förmån för den republikanska statsformen; det är min uppriktliga uppfattning, att så skulle komma att visa sig vara fallet. Och jag tror också, att trots detta, att det endast bleve tal om ett konsulterande referendum och om det sedan gällde för riksdagen att fatta beslut i frågan och intaga en definitiv ställning till densamma, resultatet skulle bli, att ett republikanskt statskick här skulle kunna genomföras på ett sätt, som betydligt bättre skulle motsvara förutsättningarna för en lugn och sansad utveckling, som i detta avseende är synnerligen önskvärd just med tanke på de nuvarande förhållandena här, som jag måste medge äro relativt bättre än i flertalet andra länder för tillfället, men som till sin natur äro landsfarliga och därför måste ändras.

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.
(Forts.)

Herr M å n s s o n i Hageström: Herr talman! Jag hade icke tänkt att yttra mig i denna fråga, men vissa vändningar i ett par anföranden av herrar Engberg och Hallén ha uppkallat mig, och det är det ständiga talet om aktuella situationer. För min del är jag naturligtvis republikan. Däremot är det icke för mig alldeles klart, huruvida t. ex. republiken icke också möjliggör, att den högsta statschefen innehar en ärftlig makt. För mig och för folk i allmänhet, som verkligen med öppna ögon se på frågan, är Norge en ren och klar republik långt mer än någonsin Förenta staterna och en del andra republiker. Jag har alltså i motsats till andra icke för mig själv fullt klargjort den frågan, om det kan vara mest praktiskt att till en familj överlämna själva rätten till, jag poängterar ordet, representerandet av nationen vid mera högtidliga tillfällen. Ty märk väl, mer vill jag icke vara med om, att statschefen skall ha reell befogenhet till. För mig är statschefen och måste vara, vare sig han är kejsare, kung eller president, endast representanten, den enande punkten för hela nationen, ingenting vidare. Jag vill med andra ord absolut få en sådan ordning till stånd, att när folkets ombud sagt ja, ingen makt i landet skall kunna säga nej, och när folkets ombud sagt nej, ingen i landet skall kunna säga ja. Här i denna sal skall all makt vara samlad, all reell makt. Därutöver skall ingen makt finnas annat än på grundval av riksdagens och folkets nåd.

Under sådana förhållanden är det, som ni förstå, för mig en i viss mån tämligen underordnad fråga, huruvida den, som sedan representerar nationen utåt, är född därtill eller om han är vald därtill. Båda systemen ha sina nackdelar och fördelar. Jag talar dock icke om ett monarkiskt system, ty i förhållande till monarkien är jag i varje fall fiende; jag är under alla förhållanden anhängare av republikanism, och därmed menar jag folkets absoluta makt i eget land. Men eljest, säger jag, har det ena systemet sina fördelar och det andra sina. Jag kan icke vara blind för att i ett land, där gränserna äro så litet uppdragna som i vårt, faror kunna uppkomma

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

liknande dem år 1914. Jag kan heller icke vara blind för att vi å andra sidan kunna få fram sådant, som kan uppväcka myoken diskussion och inre slitningar i landet. Varje system har, som sagt, sina nackdelar och faror, men därom skall jag nu icke vidare yttra mig. Jag anser sålunda denna fråga för min del icke slutdiskuterad eller slutligt avgjord.

Vad jag däremot skall yttra mig om, det är det tal, som föres om de »aktuella situationerna». Vad menar man härmed? Jo, man vill tydligen hindra, att klara linjer uppdragas i detta avseende. Klart är, att man år 1809, när vår nuvarande grundlag skrevs, gjorde ett enormt hopp från absolut monarki fram till den konstitutionalism, som utformades av Järta, Silfverstolpe och deras kamrater. Man kan för övrigt mera häpna över, att de gingo så långt, som de gjorde, än man har anledning att beklaga sig över att de inte gingo längre. Vi må komma ihåg den situation, som då rådde i Europa, vi må komma ihåg, hurusom vid denna tid monarkien återigen i viss mån hade genomgått en renässans, och vi veta ju, hur beroende Sverige då var av ett par utländska om världet tävlande stormakter. Man kan väl tänka sig, i vilken situation 1809 års män voro, när grundlagen skrevs. Under de mer än 110 år, som gått sedan dess, ha så stora förskjutningar både i det allmänna folkmedvetandet här i landet liksom i det praktiska livet ute i världen inträffat, att det är alldeles givet, att våra grundlagar måste undergå en mer eller mindre genomgripande förändring i olika avseenden — huru genomgripande får naturligtvis folket självt avgöra. Under sådana omständigheter skulle det säkerligen vara utmärkt att äga ett referenduminstitut till ledning vid dessa förändringar. Tydligt är, att rena linjer, uppdragna i fredliga tider mer eller mindre i samförstånd med vederbörande privilegii-innehavare äro att föredraga framför detta verkligen förnedrande och om brist på statsmannasinne och statsmannablick talande sätt att, såsom här göres, resonera om »aktuella situationer». När inträffa då dessa »aktuella situationer» och hurudana äro de? Jo, de inträffa vid sådana tillfällen som år 1914, och hur var det då? Landet var sönderklivet i tvenne varandra bekämpande hälfter, av vilka den ena hälften höll med monarkien, och den andra hälften stod emot — alltså rvenne tämligen jämnstarka hälfter. Hur i all sin dag vill då herr Hallén i en sådan »aktuell situation» realisera det republikanska systemet? Man kan nämligen med vårt lands läggning ganska säkert förutsäga och förspå, att folket i så fall kommer att delas upp i tvenne hälfter. Detta tal om aktuella situationer betyder ingenting annat, än att man icke vill vara med om en reform och icke vill vidtaga några åtgärder, för att landet skall följa den allmänna utvecklingen och förhållandena ute i världen.

Därutöver har naturligtvis också inverkat, att det varit ett konkurrerande parti, som tagit upp denna fråga. Hade det varit högerpartiet, som sagt t. ex. så här: nu, mina herrar, ha vi lugn och ro, och förhållandena ute i Europa ha förskjutit sig därhän, att vi böra ändra grundlagen på ett sätt, som mera motsvarar de numera rå-

*Ang. folkom-
röstning om
införande av
republikanska
statsskick.*

(Forts.)

dande förhållandena, då hade säkert herr Hallén och de flesta varit med om en reform. Framför allt hade man aldrig varit med om en riksdagen — icke motionärerna, men riksdagen — kränkande kläm sådan som utskottets förevarande, ty det är en riksdagen kränkande kläm, då det hemställes att lämna utan avseende en i riksdagen väckt fråga. En i riksdagen väckt fråga bör behandlas och icke lämnas utan avseende. Som sagt, det är detta förhållande, att ett konkurrerande parti tagit upp frågan, som härvidlag inverkat. Det har nu en gång blivit så, och det blir så mer eller mindre, att allehanda små valtricks, knep och partipolitiska sympatier och antipatier få bestämma stora och viktiga frågors avgörande. Man skall prata så som det låter bäst för folket. Enligt herr Engbergs tankegång t. ex., ehuru han icke formellt utsade det, skulle i upplysningsarbetet ute bland folket talas republikanism, under det man borde handla på annat sätt, då det gäller att i utskottet träffa avgörande. Hela saken är den, att det är små »fnaskigheter» och avoghet mot ett konkurrerande parti, som gör sig gällande, då man vill gå denna väg. Och dessutom vill man över huvud taget helst icke röra vid denna fråga. Detta, mina herrar, kan dock bli en ganska obehaglig historia, ty om något är nödvändigt och önskvärt, så är det, att man i lugna tider förbereder sig för de upprörda tiderna, att man i lugna tider säger sig, att vi ha det eller det felet i vår författning, att för fattningen uppenbarligen icke står i överensstämmelse med de nutida förhållandena och att vi därför böra bota dess revor. På det sättet skulle vi slippa att råka in i någon av dessa »aktuella situationer», som jag icke älskar. Jag älskar ett jämnt, starkt och lugnt framåtskridande och icke några »aktuella situationer».

Herr Hallén: Herr talman! Jag skall göra kammaren den tjänsten att icke bidra till denna ordstrid mellan de olika socialistiska grupperna. Jag vill vid bemötande av angreppen mot den ståndpunkt, jag intager, endast vädja till historiens lärdomar, som också herr Månsson tycks ha en viss känslighet för. År 1912 intog det parti, jag har äran tillhöra, precis samma ställning som nu i anledning av en motion av herr Lindhagen i denna fråga. Det fanns sålunda icke i ringaste mån det orena motiv i förhållande till ett konkurrerande parti, som herr Månsson talar om, enär herr Lindhagen liksom herr Månsson då tillhörde samma parti som jag, utan det var en viss meningsriktning inom partiet, som av sakliga skäl ansåg, att den republikanska propagandan fördes på en linje, som icke var den mest effektiva och den mest lämpliga. Här existerade alltså icke någon partiavundsjuka, utan det var uteslutande sakliga skäl, som den gången motiverade vår hållning. Precis samma skäl göras även nu gällande. Jag har ju för resten också instämt med herr Hage däri, att motionen i princip är alldeles berättigad, och att sålunda allting bör göras, som kan främja möjligheten att få vad man kallar ett republikanskt genombrott. I detta sammanhang vill jag för resten också returnera till herr Hage den, som jag antager, hugnesamma upptäckten, att herr Hage, då han talar om bristen

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

på radikalism, själv har en partivän på Gävleborgsbänken, som avslöjat sig som anhängare av principiellt ärftliga statschefer eller åtminstone erkänt, att det kan funderas över, om sådana icke äro lämpliga. Då tycker jag, att herr Hages resonemang med det exempel, han hade om lantmannen och hans kreatur, som ärvas från far till son, är mera hållbart, och att det just är ärftlighetens princip i fråga om statschefsbefattningen, som är absurd.

Nu säger herr Månsson, att han icke tycker om »aktuella situationer», utan håller på den lugna utvecklingen, det lugna framåtskridandet. Ja, detta är alltid ett värdefullt erkännande, men vare sig vi tycka om aktuella situationer eller icke, komma de rätt som det är. Och om vi fråga oss: på vad sätt brukar det tillgå, att ett land undergår en politisk revolution och att ett folk byter om den yttre formen för det sätt, varpå statschefen fungerar, så vittnar världshistorien därom, att detta sker just då de aktuella situationerna uppkomma. När ett folk, såsom t. ex. det österrikiska, finner sig bedraget och utplundrat och fört till förtvivlans och undergångens brant och det ser, att monarkierna i det ena landet efter det andra kanske aktivt medverkat till detta elände, då komma de inneboende sunda instinkterna att bryta fram med så revolterande styrka, att de föra folkmajoriteten med sig.

Nu sade herr Månsson alldeles nyss, att här stå två nästan jämstarka meningar och väga mot varandra i denna fråga. Ja, då ha vi ringa utsikt att få denna så att säga framsvepande stora folkstorm, som skapar den situation, som vi ville eftersträva.

Vi äro alltså principiellt republikaner, men när fråga är om att utföra våra avsikter, då anse vi, att man måste överlämna åt tidsomständigheterna själva att skapa gynnsamma förutsättningar för att ernå en verklig folkmajoritet omkring dessa krav. Ty det må vi komma ihåg, att världshistorien lär oss, att det är icke t. ex. på länsstyrelsernas kontor, där man sitter och räknar ihop röster, som det avgöres, huruvida folken byta om statsform eller icke. Detta sker efter helt andra former vid ett helt annat forum; det är på helt andra linjer, som folket går fram, när en sådan revolt göres. Det är denna erinran om världshistoriens egen erfarenhet, som jag tycker här kan vara på sin plats.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Hage: Herr talman! Endast en kort replik till herr Hallén! Jag skulle bara gentemot såväl honom som herr Engberg vilja säga, att jag tror, att vi kunna vara överens om, att om vi ställa det så, att vi agitera under tiden, tills denna aktuella situation uppkommer, så kunna vi få en fördelaktigare jordmän, än annars skulle varit fallet. Jag menar alltså, att om vi nu skola anordna en folkomröstning, denna givetvis måste vara förenad med agitation — innan folkomröstning verkställes måste ju agitation äga rum för att aktualisera spörsmålet i fråga — och då kan jag även från herr Engbergs utgångspunkt — eftersom han betonade, att man borde

agitera ute bland folket för denna sak — komma fram till ett yrkande om bifall till motionen.

För övrigt tror jag, att det är synnerligen svårt att vidhålla den ståndpunkten, att man icke bör anordna en folkomröstning, förrän man fått någorlunda klart för sig, att situationen är sådan, att man vinner majoritet för sin uppfattning. Skulle man göra på det sättet, borde man icke våga ställa till med en folkomröstning t. ex. i nykterhetsfrågan, ty även därvidlag veta vi inte med bestämdhet, hur denna omröstning kommer att utfalla. Och även om en folkomröstning, som vi besluta, det skulle gå emot, så får man väl resonera så, som man alltid annars brukar göra under politiska tider, när en meningsriktning icke uppnår majoritet: vi få taga nya friska tag för att agitera fram vår uppfattning därhän, att den vinner majoritet hos folket. Detta har väl i alla tider för alla rörelser, som kommit från folkdjupet, varit den taktik, som man städe följt, nämligen att man icke låtit avskräcka sig av bakslag, utan för varje bakslag, som kommer, tagit nya tag för att så småningom komma framåt och få in den uppfattning hos folket, som man agiterar för. Jag tror, att det är skäl att hålla på *den* ståndpunkten även i denna fråga, och jag skall alltså bedja att få vidhålla mitt yrkande.

Ang. folkomröstning om införande av republikanskt statskick.

(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman! Jag skall be att få fastslå, att man på det håll, som företrädes av herr Hage och herr Månsson i Hagaström, så långt ifrån varit ense i denna sak, att vi nu från min ärade vän, herr Månsson, fått höra ett fullkomligt *avsvärande* av referendumtanken. Ty det inser ju varje människa, att detta sker i samma ögonblick, som herr Månsson säger, att *all makt skall finnas samlad i denna sal* och att när denna sals representanter sagt nej, skall ingen få säga ja, och när denna sals representanter sagt ja, får ingen säga nej. Hur går det då med det referendum, som skulle införas för att *korrigera* de beslut, man här fattar? När man gör gällande, att all makt skall finnas samlad här, har man därmed också sagt, att vi icke kunna erkänna referendum. Det är uppenbart, att då herr Månsson i samma andedrag driver den satsen och vidhåller kravet på referendum, motsäger han sig själv, ty hur man skall kunna vara med om *båda* dessa ståndpunkter på en gång, förstår jag icke. Med hänsyn till denna oenighet på den kanten, är det uppenbart, att man icke i likhet med herr Hage bör tala alltför högt om principiella skäl. I de notoriskt *förvirrades* läger bör man tala tyst om den saken.

Herr Månsson i Hagaström: Nej, herr Engberg, saken är den, att då vår grundlag skrevs, år 1809, voro förhållandena i världen annorlunda än nu. Vi vilja ha en grundlag, skriven år 1921 eller 1922, som gör förhållandena i vårt land något så när jämställda med dem, som råda ute i världen. År 1809 tredelades statsmakten, numera vilja vi ha en sådan sakernas ordning, att folkets ombud skall ha avgörandet, hela avgörandet, i sin hand. Ty jag vill ur många synpunkter och av många skäl icke riskera ett upp-

Ang. folkom-
röstning om
införande av
republikanskt
statsskick.

(Forts.)

repande av år 1914. Herr Hallén sade, att folket glömmet så lätt. Nej, man glömmet icke, och riksdagens medlemmar få icke glömma sådana saker. Riksdagens medlemmar måste garantera landet mot ett återupprepande av dylika förhållanden. Det är detta, som det här är fråga om, lå det begäres, att genom referendum, på folkomröstningens väg, få utrönt, hur djupt man bör gå vid förändringarna av grundlagen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Strömberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Strömberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 119 ja mot 47 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Ang. ändrad
lydelse av §§
101 och 102
regeringsfor-
men samt till-
lägg till § 68
riksdags-
ordningen.

Vidare förekom till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 41, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 146, hade herrar *Månsson* i Hagaström och *Werner* hemställt, att riksdagen måtte såsom vilande antaga

dels följande förslag till ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen, nämligen

§ 101.

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att regeringsrätten eller en eller flera av dess ledamöter finnas hava vid prövning av besvärsmål av egennyttan, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, någon lidit eller kunnat lida men eller vare sig allmän eller enskild rätt blivit förfördelad, vare justitieombudsmannen pliktig ävensom justitiekanslern berättigad att vid en domstol, som riks rätt skall kallas, den felaktige under tilltal ställa samt till ansvar efter rikets lag befordra.

Denna riks rätt skall bestå av presidenten uti Svea hovrätt, vilken däruti före ordet, presidenterna uti rikets övriga hovrätter, fyra de äldsta justitieråd samt åtta av riksdagen på det sätt i riksdagsordningen säges valda ledamöter, av vilka två skola vara lagkunnige ordinarie domare och sex lekmän. Därjämte utser riksdagen åtta på samma sätt fördelade suppleanter. Ledamöter av riksdagen må ej till ledamöter eller suppleanter i riksrätten utses. Då justitiekanslern eller justitieombudsmannen finner sig befogad att en eller flera ledamöter under sådant tilltal ställa, äske han hos presidenten i Svea hovrätt, såsom riksrättens ordförande, laglig kallelse å den eller dem, som skola tilltalas. Presidenten i Svea hovrätt foga därefter anstalt om riksrättens sammanträde, för att kallelsen utfärda och målet vidare i laglig ordning behandla. Skulle mot förmodan han detta underlåta, eller någon av de övriga förenämnda ämbetsmän undandraga sig att uti riksrätten deltaga, stände de för sådan uppsåtlig försummelse av deras ämbetsplikt till lagligt ansvar. Hava en eller flera av riksrättens ledamöter laga förfall, eller finnes emot någon av dem laga jäv, skall i stället för justitieråd inkallas närmast äldste justitieråd, i stället för hovrättspresident äldsta rådet inom samma hovrätt och i stället för de av riksdagen valda ledamöterna de av riksdagen likaledes utsedda suppleanter, allt efter de röstetal, varmed de valts, eller, vid lika röstetal, efter lottens utslag, dock att lekman blott må inkallas som ersättare för lekman och lagkunnig för lagkunnig. Är presidenten i Svea hovrätt av laga förfall eller jäv hindrad, tjänstgöra i dess ställe som ordförande rättens äldste lagkunnige självskrivne ledamot. Denna domstol äge att inför öppna dörrar rannsaka de tilltalade och, sedan domen efter lag är fälld, densamma inför öppna dörrar avkunna. Ingen have makt att sådan dom förändra, Konungen dock obetaget att göra nåd, vilken liväl icke må sträcka sig till den dömdes återinsättande i rikets tjänst.

§ 102.

Lagtima riksdag skall vart tredje år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en domstol, kallad landsrätt, vilken äger att, i enlighet med den instruktion, som riksdagen för dess verksamhet utfärdar, såsom högsta instans efter gällande lag avdöma mål mot domare och åklagare, vilka tilltalats för att hava någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullfölja.

Denna landsrätt skall bestå av femton ledamöter, därav nio lekmän, vilka alla skola ha fullgjort domarevärv, och sex lagkunniga, dock ej sådana, vilka innehava domare- eller åklagaretjänst eller allt fort äro underkastade ansvar för sådan tjänstgöring. Av de lagkunniga ledamöterna skola minst två vara professorer vid landets juridiska fakulteter samt minst två presidenter, direktörer, byråchefer, eller råd vid rikets centrala verk. Om suppleanter gälle detsamma. Såsom ersättare för lekman må blott inkallas lekman och såsom ersättare för lagkunnig blott lagkunnig. Såsom ersättare för juris professor skall i första rummet en juris professor och såsom ersättare

Ang. ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen.

(Forts.)

Ang. ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen.
(Forts.)

för ämbetsman vid rikets centrala verk i första rummet en sådan ämbetsman inkallas. Medlem av riksdagen må ej till bisittare i landsrätten väljas.

Landsrätten skall sammankallas av den ledamot, som riksdagen därtill utser, och äge att själv utse sin ordförande. Ämbetsman, som utan laga förfall eller jäv undandraget sig att uti landsrätten deltaga, stände för försummelse av sin ämbetsplikt lagligt ansvar. Rannsakning skall äga rum och dom avkunnas inför öppna dörrar. Ingen have makt att sådan dom ändra, Konungen dock obetaget att göra nåd, vilken likväl icke må sträcka sig till den dömdes återinsättande i rikets tjänst.

Justitieombudsmannen vare pliktig ävensom justitiekanslern berättigad att inför denna landsrätt åtala den domare eller åklagare, som av egennytta, vrångvishet eller försumlighet så orätt dömt eller åtalat, att någon lidit eller kunnat lida allvarligt men eller vare sig allmän eller enskild rätt blivit förfördelad. Rätt att väcka åtal tillkommer ock den som genom sådan dom eller sådant åtal förfördelad blivit;

dels ock tillägg till § 68 riksdagsordningen:

Till följd av regeringsformens § 102 skall lagtida riksdag vart tredje år tillsätta domstol, kallad landsrätt, vilken äger att, i enlighet med den instruktion, som riksdagen för dess verksamhet utfärdar, såsom högsta instans efter gällande lag avdöma mål mot domare och åklagare, vilka tilltalats för att hava någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullfölja.

Landsrätten skall väljas av de valmän, som riksdagen nämnt i och för val av justitie- och militieombudsman. Valet skall förrättas inom 3 dagar efter valet av justitie- och militieombudsman, och må valmännen ej åtskiljas, förrän valet är fulländat. Vid omröstning, som skall äga rum med slutna sedlar, utses lekmännen och de lagkunniga särskilt för sig, och skall inom sistnämnda grupp varje valsedel för att godkännas upptaga namnen på minst två professorer vid landets universitet samt minst två administrativa ämbetsmän av den karaktär, som i regeringsformens § 102 säges. Vid lika röstetal skilje lotten. De 15 suppleanter, vilka jämlikt regeringsformen § 102 skola väljas, utses samma dag och efter samma grunder som de oridnarie ledamöterna. Desslikes skall valnämnden samma dag utse sammankallande ledamot av landsrätten.

Skall den i regeringsformen § 101 omtalade riksrätten träda i verksamhet, då skola de ledamöter, som riksdagen äger att däri tillsätta, utses av de valmän, som riksdagen nämnt i och för val av justitie- och militieombudsman, och skola även därvid lekmän och lagkunniga genom särskilda omröstningar utses. Vid lika röstetal skilje lotten. På samma dag och på samma sätt utses de suppleanter riksdagen äger tillsätta.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade dock avgivits:
 av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, Henrikson och Nilson*
 i Antnäs, vilka ansett, att utskottets hemställan, vari de instämde,
 bort grunda sig på annan av dem angiven motivering; samt
 av herr *Thulin* mot viss del av motiveringen.

Ang. ändrad
 lydelse av §§
 101 och 102
 regeringsfor-
 men samt till-
 lägg till § 68
 riksdags-
 ordningen.
 (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr *Persson* i Fritorp: Herr talman! Som herrarna finna av förevarande utskottsutlåtande, har jag väl deltagit i utskottets realbehandling av frågan, men jag var förhindrad att närvara vid justeringen. Jag ber att till kammarens protokoll få antecknat, att om jag hade varit närvarande vid justeringen, jag skulle beträffande motiveringen ha instämt i den reservation av herr *Clason* m. fl., som finnes fogad vid betänkandet, och vartill jag nu yrkar bifall. I avseende å utskottets kläm har jag ej annat yrkande än det att den måtte bifallas.

Herr *Månsson* i Hageström: Som de av herrarna, vilka genomläst motionen, torde hava funnit, återkomma i densamma på ett par tre ställen uttryck, som hänsyfta på en, som väl är, svunnen tid. Motionen väcktes år 1917 och avlogs då av denna kammare. Den behandlades, om jag icke missminner mig, vid tretiden på morgonen, då kammaren var ytterligt nervös och orolig strax före hemresan. Riksdagen var nämligen den gången stadd i upplösning. Motionen omarbetades då omedelbart för att till ett följande år framläggas. Dess framläggande blev emellertid uppskjutet, och även i år var det fråga om, huruvida den skulle föras fram eller icke. Så beslöt man i sista stund att lägga fram den utan att taga vederbörlig hänsyn till de ändrade förhållanden, som ägt rum, och således föreligger motionen nu i ett skick, som jag måste beklaga och för vilket jag ber om kammarens överseende.

Som vi veta, är det ju här fråga om att över huvud skapa en mera folklig kontroll över domarämbetenas utövande, och detta skulle åstadkommas dels genom en ändring av den nuvarande riksrettens sammansättning, dels ock genom inrättande av en landsrätt. Klagomålen över domarekåren äro ju egentligen, kan man säga, urgamla, så att detta är inte precis något nytt för i dag. Redan i våra gamla landskapslagar återfinnas ju vissa föreskrifter för att förhindra, att rättskipningen skulle komma i händerna på en privilegierad grupp. De, som läst *Gustav Wasas* historia, känna ju till, hurusom han på sin tid i sina brev på det mest uppseendeväckande sätt for ut mot häradshövdingarna både häftigt och skarpt och anklagade dem för forseelser av olika slag och för vrånghet.

Undan för undan genom tidernas lopp hava liknande klagomål försports. Nu intager verkligen domarekåren en privilegierad ställning såsom ingen annan samhällsgrupp. Jag skall icke upptaga tiden längre med detta utan endast hänvisa till motionen, varav ju

Ang. ändrad
lydelse av §§
101 och 102
regeringsfor-
men samt till-
lägg till § 68
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

ganska tydligt framgår, vilka anmärkningar man i det avseendet haft mot den privilegierade ställning, som denna kår nu intager.

Nu heter det i utskottets betänkande, att man icke vill förgripa den stora rättegångsreform, som man håller på med i en särskild kommission, och det må ju så vara. Då vill jag emellertid hoppas, att de uppslag och synpunkter, som kommit fram i denna motion, måtte beaktas eller i varje fall diskuteras av denna kommission, och skulle så icke bliva fallet, få vi väl återkomma med vårt yrkande, när kommittébetänkandet en gång föreligger. För dagen skall jag dock be att få yrka bifall till motionen.

Herr Larsson i Västerås: Herr talman! Såsom motionären själv framhållit, har utskottet pekat på den pågående utredningen rörande rättegångsreformen, och utskottet har för sin del framhållit, att en förändring av riksätten lämpligen bör ske i samband med rättegångsreformen. Utskottet har ju för övrigt ställt sig välvilligt till det syfte motionären framhållit.

Jag ber alltså, herr talman, att under hänvisning till den motivering, som återfinnes i utskottets betänkande, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner å de därunder förekomna yrkandena; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Om ändring i
§ 104 rege-
ringsformen
och § 69
riksdags-
ordningen.

Härefter förelåg till avgörande konstitutionsutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av väckt motion om ändring i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 147, hade herrar *Månsson* i Hagström och *Werner* hemställt, att riksdagen måtte såsom vilande antaga följande grundlagsändringar:

att i regeringsformens § 104 orden: »eller någon allmän överläggning därom uti nämnden förefalla» måtte utgå;

att i riksdagsordningens § 69 första mom. orden: »vart tredje år» måtte ersättas med »varje år»;

att i riksdagsordningens § 69 andra mom. måtte i stället för den nuvarande (»Nämndens — — — förskivas») erhålla följande lydelse:

»Nämndens ledamöter tillfrågas först: skall omröstning anställas till utslutande av någon bland högsta domstolens ledamöter? Besvaras denna fråga enhälligt med *nej*, bliva högsta domstolens samtliga ledamöter bibehållna. Besvaras den åter av någon nämndens ledamot med *ja*, skall slutet omröstning företagas angående den, eller om flera nämnas, angående varje särskild högsta domstolens ledamot, som föreslås skola entledigas, varvid den eller de, för vilkas avske-

dande minst hälften av nämndens samtliga ledamöter röstat, anses vara från riksdagens förtroende uteslutna; och förhålles därefter såsom i regeringsformens § 103 vidare föreskrives.»

Om ändring i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd förenleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Larsson* i Västerås, *Schlyter*, *Thulin*, *Larsén* och *Karlsson* i Vadstena hemställt, att förevarande motion för närvarande icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr *Larsson* i Västerås: Utskottet har, såsom herrarna finna, uttalat sig på det sättet i sin motivering, att i detta avseende allt är bra som det är.

Vi äro några reservanter här, som icke kunnat instämma i detta utskottets uttalande, utan anse, att det finnes giltiga skäl för ett bifall till motionärens yrkande. Av samma anledning som vid det föregående utlåtandet anse vi emellertid, att även denna reform bör upptagas i samband med den blivande rättegångsreformen, och därför yrka vi att motionen icke för närvarande måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Zander* instämde häruti.

Herr *Leander*: Herr talman! Någon motsvarighet till opinionsnämnden finnes ju icke i de utländska författningarna, och man kan icke heller säga, att detta institut visat sig ha någon alltför stor betydelse. Då emellertid högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter utgöra ett begränsat antal, och de dessutom i egenskap av domare i högsta instans ha en särställning och en synnerligen viktig uppgift att fylla, så kan det ju vara rimligt, att folkrepresentationen genom sina valda ombud utövar en viss kontroll över dem. Jag tror dock, att man måste vara mycket betänksam mot att utsträcka opinionsnämndens kontroll till att gälla alla domare i gemen. Härigenom skulle de nämligen till äventyrs kunna mista åtskilligt av den självständighet, som en domare nödvändigtvis måste äga. De skulle göras beroende av de politiska vindkasterna och de politiska partierna, vilket naturligtvis skulle inverka menligt på deras verksamhet.

Jag tror därför icke, att det är skäl i att riksdagen binder sig härutinnan. Under det pågående arbetet med rättegångsreformen kommer väl även denna fråga att tagas under övervägande, men att riksdagen redan på förhand skulle uttala sig för en sådan åtgärd, som reservanterna pekat på, det tror jag knappast skulle vara gagneligt.

Jag ber herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Jansson* i Edsbäcken.

Om ändring i
§ 104 rege-
ringsformen
och § 69
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Herr Lithander: Ja, herr talman, de betingelser, under vilka våra domare utöva sin verksamhet, torde man väl kunna betrakta som ett av de dyrbaraste arv i lagstiftningsväg, som vi fått från våra fäder. Det är naturligtvis på grund av de erfarenheter, som historien lämnat både inom vårt land och andra länder, som vi kommit därhän, att vi numera ha en domarkår, som står över dagsopinionen, som är självständig och som kan döma efter plikt och samvete. Jag tror, herr talman, att vi skulle komma tillbaka till tider, som andra folk önska sig bort ifrån, om vi gjorde någon rubbning i detta avseende, och ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Månsson i Hagaström: Jag skall icke riva upp en debatt om domarekåren, när jag nyss undgick att göra det, men vad domarekårens moral i allmänhet beträffar, så tror jag, att historiens vittnesbörd därom är nog så talande, herr Lithander, när det gäller att få klarhet i hur Sveriges domarekår skött sig. Läs breven från Gustaf Vasa, läs hela vår gamla historia! Där finnes ojäviga vittnesbörd, som tala om våld, om orätt, om förtryck av de fattiga, vilket allt präglat den svenska domarekårens arbete sedan urminnes tider.

Den som känner förhållandena bland Sveriges folk för närvarande, han vet också, att den svenska domarekåren sjunker mer och mer i folkets aktning och varför? Jo, det är på de grunder, som beröras i den motion, som jag nyss försvarade, fast jag av hänsyn till kammarens tid försvarade den alltför lamt och kortfattat. Det beror på, att domarekåren rekryteras uteslutande från några privilegierade, ekonomiskt välsituerade familjer i landet. De ha i allmänhet helt andra synpunkter, en helt annan uppfostran, ja, helt andra intressen än vad som är fallet med folket i allmänhet. Jag talar nu icke om en miljon av de sämst ställda, jag talar blott om genomsnittsmänniskorna.

Vi måste dock besinna, att av den svenska domarekåren befinna sig många i en sådan ekonomisk ställning och äro även på sådant sätt ekonomiskt intresserade i företag av den art, att de redan härigenom avsevärt sjunka i folkets anseende i vad gäller deras kompetens och rättvisa vid avgörande av vissa mål.

Jag skall icke gå närmare in på en debatt om denna sak, som dock kunde lämna så ofantligt mycket debattmaterial, men jag vill säga, att här behöva vi i tid vidtaga allvarliga reformer, ty om domarekårens anseende och rättskipningens anseende sjunka, då är det sannerligen fara på färde.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Lithander: Herr talman! Herr Månsson råder mig att läsa historia från Gustaf Vasas tid. Då skulle jag vilja råda honom att läsa exempelvis Macaulay's Englands historia. Där skulle han finna bevis för vart sådana förhållanden, som han nu vill ha, skulle leda, om de återinfördes i vårt land. I England hade man verkligen

fordom sådana lagskipningsförhållanden, som vilken samhällsmedborgare som helst kunde beklaga. Där var rätten avskriven, och där fanns ingen möjlighet att få rättvisa tillämpad, ty där stodo över domarna andra, som bestämde över dem. Domsluten blevo också där-
 efter.

Om ändring i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen.
 (Forts.)

Jag vill bestämt protestera mot de uttalanden, som herr Månsson haft, nämligen att vår domarekårs anseende vore stätt i sjunkande, och vill inlägga en gensaga mot hans påstående att domarekåren rekryteras ur vissa familjer i landet. Vi veta ju alla, att inom den juridiska vetenskapen såväl som inom alla andra vetenskaper, stå universiteten öppna för varje medborgare i vårt land, och varje begåvad ung man har alltså möjlighet att komma fram på domarebanan.

Med herr Lithander förenade sig herrar *Norman* och *Larsson* i Kroken.

Herr *Åkerlund*: Herr talman! Att domarekårens anseende är i sjunkande, lär väl vara en ostridig sak, men det huvudsakliga skälet härtill torde ligga däri, att domarna, som herr Månsson nyss yttrade, ha en hel massa övriga uppdrag, som de egentligen icke borde ha att befatta sig med, och att våra domstolar på många håll överbefolkas av en hop unga pojkar, som sitta år efter år, medan domhavandena på vissa håll icke tjänstgjort alls på flera år, trots att de icke äro förhindrade av officiella uppdrag. Detta är en bedrövlig sanning, och jag ställer mig fullkomligt på herr Månssons sida, då han sade, att om aktningen för lagen fortfar att sjunka på detta sätt, då blir det sannerligen olyckligt ställt här i landet. Men att bota detta på det sätt, som är föreslaget i motionen, tror jag icke kommer att lyckas. Jag tror, att det behöves, att riksdagen och höga vederbörande taga i med hårdhandskarna för att få en rättelse i det nuvarande oeffterrättliga tillståndet.

Herr *Lübeck*: Herr talman! Den riksdagsman, som talar om, att domarekårens anseende sjunker, torde böra vara den fönste att medverka till att våra domare i likhet med andra statstjänstemän få bättre betalt, än de nu ha. Då skulle vi undvika en del olägenheter av både det ena och det andra slaget.

Herr *Åkerlund*: Herr talman! Jag vill endast påpeka, att på den tid, då penningvärdet var större, än det är nu, och domarna till följd därav hade bättre betalt, så började förhållandena bli likadana, som de nu äro, fastän det sedan gått ännu mera nedåt.

Vad beträffar, att domarekåren bör ha mera betalt, är det väl ingen i denna kammare, som vill bestrida, att domarnas avlöningsförhållanden för närvarande icke äro sådana, som de borde vara.

Herr *Lübeck*: Herr talman! Det var endast detta, jag ville få konstaterat i detta sammanhang.

Om ändring i § 104 regeringsformen och § 69 riksdagsordningen.
(Forts.)

Överläggningen var härmed slutad. Efter av herr talmannen givna propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Ang. ny konkurslag m. m.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört första lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny konkurslag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Uti en den 13 februari 1920 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 82, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t framlagt förslag till ny konkurslag m. m.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två inom första kammaren väckta motioner, nämligen nr 235, av herrar *Lamm* och *Boman* och nr 237, av herr *Lind*.

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen med förklarande, att ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen godkännas, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, för riksdagen framlägga förslag till dels ändring i nu gällande konkurslags bestämmelser om konkursgrunderna och återvinning till konkursbo i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget i dessa delar, dels förslag till lag om ackordsförhandling utan konkurs; samt

2:o) att de i anledning av propositionen väckta motionerna måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under 1:o).

Utskottets hemställan föredrogs. Därpå yttrade:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Undén*:
Herr talman! Jag kan icke underlåta att göra några korta randanmärkingar till det utlåtande, vari lagutskottet enhälligt stannat vid att avstyrka det föreliggande förslaget till ny konkurslag. Förslaget har uppenbarligen strandat därpå, att man inom utskottet icke kunnat komma till den uppfattningen, att det föreslagna systemet beträffande förvaltningen av konkursbo är tillfredsställande. I denna fråga stå två principer mot varandra: den ena är den, varå nuvarande lagstiftning vilar, nämligen att borgenärerna ha det avgörande inflytandet på valet av förvaltare för konkursboet, och den andra principen är, att domaren bör utse förvaltare och överhuvud utöva en starkare kontroll av förvaltningen, än nu är fallet.

I den första konkurslagstiftningskommitténs betänkande förordades systemet med domaren såsom väljare av förvaltare. Utskottet redogör också härför och övergår sedan till att omtala, hurusom de senare tillkallade sakkunniga övergått till det andra systemet

och förordat, att man skulle i huvudsak förbli vid de nuvarande förhållandena och att alltså borgenärerna skulle ha det avgörande inflytandet, dock med vissa modifikationer, varigenom kontrollen över förvaltningen skärptes. Men utskottet har helt underlåtit att nämna, vad det var, som var anledningen till, att man övergick från den ena ståndpunkten till den andra. Det har ju hänt något emellan dessa båda sakkunnigutlåtanden. Det har framkommit en mycket stark kritik mot den första kommitténs ståndpunkt ifrån såväl köpmanna- som domarekretsar. Man kan säga, att inom dessa närmast intresserade kretsar råder en nära nog enhällig uppfattning, att man icke är beredd att övergå till ett nytt system, enligt vilket domaren skulle utse förvaltare och ha den huvudsakliga kontrollen över förvaltningen.

Ang. ny konkurslag m. m.
(Forts.)

Man hade då, förefaller det mig, kunnat vänta, att utskottet angivit synnerligen starka skäl för den uppfattningen, att en ny förvaltningsprincip borde genomföras nu, men i själva verket råder inom utskottet ingalunda enighet om att domaren bör tillerkännas det avgörande inflytandet härvidlag. Tvärtom råder enighet om, att man icke för närvarande kan övergå till ett nytt system och man hänvisar till en kommande rättegångsreform, då anhängarna av detta nya system anse, att det borde genomföras. Man hade ju då av utskottet väntat den slutsatsen, att eftersom man nu icke är beredd att införa ett annat system beträffande förvaltningen, man skulle acceptera det föreliggande förslaget med de mångahanda förbättringar i andra hänseenden, som detsamma innebär i jämförelse med nu gällande lagstiftning. Men utskottets slutsats, t. o. m. utskottets enhälliga slutsats, har i stället blivit, att man skulle avböja hela förslaget och i stället hos Kungl. Maj:t begära ett nytt förslag till lag om partiella förbättringar av den nuvarande konkurslagen.

Denna ståndpunkt skulle ha förefallit mycket naturlig, ifall den lancerats vid utredningens början. Då hade det kanske varit olämpligt att ge sig in på att arbeta ut en ny konkurslag, då man icke var beredd att ändra förvaltningsprinciperna, och mera ändamålsenligt att beträda vägen med partiella förbättringar. Men då vi nu stå vid slutet av en lång utredningsprocedur och ha ett genomarbetat förslag, mot vilket utskottet i andra hänseenden icke haft några principiella betänkligheter, då förefaller det mig, att det skulle varit mera fördelaktigt att acceptera förslaget, sådant det föreligger, och därmed få dessa förbättringar genomförda.

I det läge saken kommit genom utskottets enhälliga utlåtande, återstår för mig ingenting annat än att uttala ett beklagande av, att resultatet blivit detta, och jag skall också tillåta mig ifrågasätta lämpligheten av, att riksdagen skulle ge det bestämda direktiv, som utskottet föreslår, nämligen att Kungl. Maj:t skall framlägga ett förslag om partiella förbättringar, varigenom riksdagen alldeles skulle avvisa tanken på att vid en kommande riksdag mottaga ett förslag till helt ny konkurslag.

Herr L ö f g r e n i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag anser mig böra upptaga kammarens tid för en kort stund i denna

Ang. ny konkurslag m. m.
(Forts.)

fråga, ehuru den ser nog så förlorad ut. Jag anser nämligen, att det är speciell anledning att här yttra några ord, särskilt därför att jag för min del finner det sätt, varpå denna sak av utskottet behandlats, vara ganska anmärkningsvärt. Och om det därigenom skulle inaugureras någon sorts kutym för behandlingen av stora lagförslag, som av en regering framställas, fruktar jag, att detta för framtiden kan ha nog så menliga verkningar på vår rättsutveckling.

Som redan sagts från regeringsbanken, är frågan om en ny konkurslag en gammal fråga. Det är ingen partipolitisk färg över den. Men den är av utomordentligt stort intresse, icke bara för vårt affärsliv utan även ur allmänna sociala synpunkter. Starka krav på ändring av nuvarande förältrade konkurslag ha gjorts under flera tiotal år på skilda håll, givetvis mest från affärsintressets kretsar, och till sist kom riksdagen icke tidigare och icke senare än år 1906 att skriva till regeringen med begäran om en utredning, vars slutliga resultat det nu föreliggande förslaget är.

Riksdagens skrivelse föranledde tillsättande av en kommitté redan 1907. Sedan har dess förslag i sin ordning varit föremål för bearbetning av sakkunniga inom justitiedepartementet under några år, tills ärendet slutbehandlats av den regering, i vilken jag var föredragande i saken. I det mesta vilas det nu föreliggande förslaget på samma grunder, som den första kommitténs förslag, och i samma avseenden har också dess förslag gillats i olika yttranden från sakkunniga och skilda myndigheter i landet. Man är alltså hela vägen och hela tiden ense om, huru man vill avhjälpa de flesta av de brister, varpå man anmärkt i det nuvarande konkursförfarandet.

Först och främst gälla dessa anmärkningar konkursgrunderna, d. v. s. de skäl, som skola åberopas för att få en person eller en firma i konkurs. Nuvarande lag uppräknar vissa speciella förutsättningar, under vilka man kan försättas i konkurs, och dessa äro så lagda, att en insolvent gäldenär i en mängd fall, ehuru han borde komma i konkurs, kan undandraga sig detta. Å andra sidan finnes det fall, då personer, som äro solventa, kunna råka ut för konkurs, ehuru de icke borde behöva göra det. Nu ha alla varit ense om att i stället för att på detta gammalmodiga sätt räkna upp speciella grunder, för att en person skall sättas i konkurs, bör man bestämma, att allmän insolvens skulle vara tillräckligt såsom konkursgrund.

Vidare har en huvudanmärkning emot nuvarande lagstiftning bestått däri, att kvittning och återvinning av egendom äro reglerade på ett synnerligen otillfredsställande sätt, som har hjälpt oredliga gäldenärer att på skilda vägar göra sig av med egendom, så att, när konkurs en gång uppstått, det varit litet eller intet kvar att dela emellan borgenärerna. Också på denna viktiga punkt är man i stort sett ense hela vägen och hela tiden.

En tredje sak, och en huvudsak, som även varit föremål för utredning, vilken lett till enighet ibland dem, som sysslat med ärendet, har varit önskemålet att få till stånd en särskild lag om tvångsackord. Nu är det så, att man för att få säkerhet för sin fordrans utfående, ofta blir tvungen att söka en person eller firma i konkurs, ehuru det

vore mycket bättre både för honom och för borgenärerna, om saken kunde avvecklas genom s. k. tvangsackord utan konkurs. Även i den viktiga saken har man, som sagt, varit ense, och förslaget härom är byggt på tidigare utredningar.

Vad är det då egentligen, som striden stått om? Jo, det har varit frågan om *konkursförvaltningen*, och att märka är, att det är allenast på den punkten, som lagutskottet, och ett enhälligt lagutskott till på köpet, fastnat. Ty även lagutskottet har ju, såsom herrarna finna av klämman i detta betänkande, ansett, att det vore nödvändigt att ändra konkursgrunderna på sätt jag nyss sagt och att Kungl. Maj:ts förslag rörande återvinning till konkursbo vore riktigt. Slutligen har utskottet också sagt, att vi behöva få en lag om ackordsförhandling utan konkurs, och man har icke gjort någon särskild anmärkning mot Kungl. Maj:ts förslag därutinnan.

Det är sålunda på förvaltningens område, som meningarna gå i sår. Jag måste då bara antydningssvis omnämna, hur förvaltningen nu är ordnad, för att vi skola kunna jämföra det nuvarande sättet med vad man vill vinna. För närvarande är det så, att det är borgenärerna själva, som genom sina valda gode män och sysslomän och under kontroll av en rättens ombudsman utföra förvaltningen. Från det håll, där man vill ha en reform, har man anmärkt mot detta förfarande i tre huvudavseenden. Först har man sagt, att det lätt gör sig gällande partiskhet och även bristande sakkunskap hos de sysslomän, som äro valda av borgenärerna, under det att om rätten valde dem, man icke skulle behöva befara detta. Det rådande systemet har lett till ett allmänt s. k. fullmaktsfiske. Konkurserna, som anses vara nog så lukrativa uppdrag, ha eftersträfvats av advokater, sakförare och andra, vilka samlat i fullmakter från folk, som kanske knappast vetat, om det var fågel eller fisk, som man skickade in sina fullmakter till. Vidare har »fullmaktsfisket» ofta slutat med att representanter för olika partier bland borgenärerna slagit sig ihop — ja, icke partier i politisk bemärkelse utan grupper, som kämpat om herraväldet i konkursen. Dessa olika partier ha slagit sig tillsammans, Herodes och Pilatus ha blivit vänner, så snart de fått klart för sig, att på det sättet kunde man från de olika sidorna få sysslomän tillsatta, och därigenom har återigen sysslomännens antal blivit onödigt stort. Detta förhållande har gjort, att konkursen blivit dels dyr och dels långsam.

När nu riksdagen skrev 1906 och kom till denna punkt om förvaltningen, så kunde emellertid riksdagen inte själv ge något bestämt direktiv om hur det borde vara, utan riksdagen sade för sin del, att man kan tänka sig saken ordnad på det viset eller på annat sätt. Riksdagen gav alltså Kungl. Maj:t, kan man säga, så gott som fria händer att se till på vilken väg man lämpligast skulle kunna bortarbeta rådande missförhållanden. Den stora kommittén, som först satt, kom till det preliminära resultatet, att domstolen borde ha allt att säga i fråga om förvaltarevalet och därmed basta. Borgenärerna skulle egentligen icke alls ha med den saken att skaffa. Detta förslag från kommittén väckte oerhört motstånd från alla möjliga håll.

Ang. ny konkurslag m. m.
(Forts.)

Ang. ny konkurslag m. m.
(Forts.)

Man sade: vi vilja inte ha någon byråkrati som tillsätter sysslomännen, detta är borgenärernas sak, så snart gäldenären kommit i konkurs. Därför framlade kommittén inte detta preliminära förslag, utan den kom i stället med en kompromiss, som i korthet kan karakteriseras så, att borgenärerna skulle ha förslagsrätt och ett väsentligt medinflytande, men domstolen skulle i alla fall ha sista ordet i fråga om tillsättandet av sysslomän. Så utremitterades detta förslag för yttranden. Det väckte emellertid därvid samma kritik från ungefär samma kretsar, som tidigare kritiserat det preliminära förslaget. Man kan säga, att praktiskt taget alla köpmannaföreningar i Sverige yttrade sig emot. Vidare ha så gott som alla domare — utom, skulle jag tro, häradshövding Åkerman och häradshövding Rogberg, som just — tänk en sådan otur — sitta i lagutskottet — och deras korporationer sagt: nej, bevara oss, låt oss slippa den arbetsbördan och det ansvaret att taga direkt befattning med denna sak, det kunna vi icke taga på oss.

Efter att sålunda kommitténs förslag i denna punkt hade rönt detta motstånd, ha tre regeringar och deras föredragande justitieministrar kommit till det resultat, att de praktiska betänkligheter, som anförts mot detta förslag, voro av den beskaffenheten, att man omöjligt var försvarad med att lägga fram det för riksdagen. Det är inte bara så, att justitieminister Hasselrot vid ärendets föredragning kommit till denna ståndpunkt — det har sedan föredragits även inför justitieminister Stenberg, som också kom till samma resultat. Och därefter har jag efter en så omsorgsfull prövning som varit mig möjlig även kommit till samma mening. Som herrarna förstå av statsrådets och chefens för justitiedepartementet yttrande, var han då liksom nu av precis samma åsikt som jag och så gott som alla andra, som i praktiken ha sysslat med frågor på detta område.

Då man nu fann, att man icke kunde lägga fram kommitténs mera genomgripande ändringsförslag, så tänkte man, att nu skola vi ta och reformera förvaltningen så gott vi kunna inom den nuvarande ramen. Det gällde då naturligtvis att bibehålla borgenärernas bestämmanderätt över valet av sysslomän, men att genom olika lagbestämmelser försöka förekomma de olägenheter, som följa av att borgenärerna välja dessa. Man måste då fråga sig: vilka äro dessa olägenheter? Jag har redan nämnt dem, men jag tar upp dem för ett ögonblick en gång till. Lagutskottet har i första rummet bland dessa olägenheter angivit den bristande sakkunskapen hos förvaltarna. Ja, för all del, men det felet är mera sekundärt, och det är verkligen inte så mycket den bristande sakkunskapen som på senare tid varit skuld till bristerna i förvaltningen. Ju mera våra köpmannaföreningar och andra korporationer på handelsns område ha fått inflytande på konkurserna, dess mera har också sakkunskapen tillgodosetts rätt så väl i konkursförvaltningen. Nej, det har varit just det där fullmaktsfisket och det obestämda, alltför höga antalet sysslomän, som medfört de största olägenheterna. Hur skulle man då finna, naturligtvis icke ett definitivt botemedel men dock en någorlunda tillfredsställande hjälp mot dessa olägenheter? Jo, vi tyckte, att först skola

vi begränsa antalet sysslomän, och därför innehåller förslaget bestämmelsen, att det endast i undantagsfall skall vara mer än en syssloman eller förvaltare. Då kan det inte vidare bli någon konkurrens, då förenas alla i intresset att få en så sakkunnig person som möjligt. Vidare har man tänkt sig, att domstolen skall bestämma arvodet. Därmed kommer ju hela spekulationsmomentet för »fullmaktsfisket» bort. Och för det tredje har man från tidigare förslag tagit upp tanken att domstolen, konkursrätten, när den finner, att en person som är vald till syssloman, är direkt olämplig, har rätt att vägra godkänna valet. Detta ha vi ansett, då vi inte kunnat komma längre med den nuvarande domstolsorganisationen, vara ett tillräckligt remedium mot de brister, som här anmärkts.

Nu frågar man sig — jag tystnar med avsikt, ty jag talar så sål-
lan, att jag tycker, att jag kan göra anspråk på litet uppmärksamhet
— man frågar sig: om nu utskottet på denna punkt, och bara på
denna punkt, inte funnit sig böra godkänna Kungl. Maj:ts förslag,
vad har då utskottet att föreslå? Vilka direktiv ger utskottet, då
det förordar en ny utredning i denna länge utredda fråga? Vad har
utskottet att ge för anvisningar? Man ser till sin förvåning: inga
alls. Jag ber herrarna själva konstatera, att om vi gå till sidan 10 i
betänkandet, så säger utskottet, sedan utskottet refererat den kritik,
som förekommit mot förslaget förvaltningsordning, uttryckligen föl-
jande: »Å andra sidan har inom utskottet enighet icke kunnat upp-
nås angående de nya riktlinjer, som borde uppdragas för lagstiftning
i detta ämne.» Utan vad utskottet gör, det är, att först refererar
utskottet den av kommittén till en början hysta åsikten, att det vore
domstolen, som borde utse konkursförvaltningen. Detta refererar ut-
skottet, som det synes, med en viss förkärlek, eftersom det är tämligen
vidlyftigt refererat. Och så säger utskottet: »Från andra håll har
man ställt sig mera tveksam till detta uppslag.» Ja, det vill jag lova,
det har man verkligen gjort. Och slutligen talar utskottet om vad
Kungl. Maj:ts förslag i denna del innebär, samt nämner, att det in-
om utskottet funnits förespråkare för, att det kungliga förslaget härut-
innan borde gå igenom. Däröfver säger utskottet: »Från åter andra
håll har det med synnerlig styrka» — observera, att det sålunda
erkännes, att det skett med synnerlig styrka — »hävdats, att bor-
genärens av ålder utövade rätt att tillvarataga sina intressen i kon-
kursboet genom egna valda förtroendemän måste bibehållas.» Det
är sålunda endast ett relata refero utskottet kommer med, men ingen
egen åsikt. Jo, utskottet, som ju avgivit ett enhälligt betänkande, är
verkligen enigt om en sak — det är enigt om en sak, som är nog så
betecknande för hela betänkandets karaktär. Utskottet säger näm-
ligen: Men i allt fall har enighet rått därom, att, i det läge ärendet
kommit och med hänsyn till det motstånd, för vilket förstnämnda
tanke — d. v. s. tanken att *rätten* skulle utse konkursförvaltning,
alltså motförslaget till Kungl. Maj:ts förslag — på grund av det mot-
stånd detta motförslag rönt, så kan, menar utskottet, *inte heller detta*
läggas till grund för lagstiftning i ämnet, förrän en gång i världen
processreformen blivit genomförd, varom vi intet veta. Härutöver

lag. ny kon-
kurslag m. m.
(Forts.)

Ang. ny konkursslag m. m.
(Forts.)

kan man konstatera, att utskottet egentligen inte blivit enigt annat än därom, att det icke är enigt. Men det är en bra dålig ledning för att sätta Kungl. Maj:t i gång till att efter dessa många år göra en ny utredning.

Hur har nu emellertid utskottet kommit till sin kläm, som ju kan anses erkänna, att Kungl. Maj:ts förslag är lämpligt utom beträffande just förvaltningen? Jo, utskottet klamrar sig intill lagrådets yttrande, som mycket fullständigt -- nu höll jag på att säga för mycket, nej som blott delvis refererats i utskottets betänkande på sidan 7 och följande. Man tar där upp den kritik, lagrådet framfört mot Kungl. Maj:ts förslag i fråga om de ändringar i förvaltningen, beträffande vilka lagrådet ansett, att det vore rätt tvivelaktigt, huruvida de skulle leda till en verklig förbättring. Men det är nog så anmärkningsvärt, att lagutskottet refererar kritiken utan att referera fortsättningen, som innehåller de motiv, vilka gjort, att lagrådet, trots sin tveksamhet i denna del, i alla fall ansett, att förslaget var relativt bättre även i fråga om förvaltningen än vad som nu gäller, varför lagrådet slutade med att tillstyrka förslaget. I fall utskottet hade refererat lagrådets yttrande i denna punkt fullständigt, skulle utskottet hava undvikit en malör, som det nu råkat ut för. Lagrådet säger nämligen, att en av orsakerna till, att det vill tillstyrka en ny konkursslagstiftning, är, att det anser det vara bra att få en lagstiftning om tvångsackord utom konkurs. Men, säger lagrådet, utan att vi få en ny konkursslag, kan icke en sådan lag om tvångsackord komma till stånd. Nu är ju förhållandet det, att lagutskottet för närvarande icke vill ha en ny konkursslagstiftning, utan det vill med vissa ändringar ha den gamla kvar. Men icke desto mindre slutar utskottet med att påyrka förslag till lag om ackordsförhandling utan konkurs! Om lagrådet har rätt i sin kritik som ju lagutskottet är berättigat att fästa större avseende vid än lagrådet själv gjort -- bör väl också avseende fästas vid lagrådets åsikt därom, att utan mera fullständig revision av konkursslagen, d. v. s. en ny konkursslag, man ej heller kan göra en lag om tvångsackord utom konkurs.

Huru lagutskottets utlåtande upptagits ifrån skilda håll, skall jag be att få meddela. Jag har här avskrift av en skrivelse, som är undertecknad av Stockholms köpmannaförening samt av Göteborgs, Malmö, Norrköpings, Gävle och Sundsvalls köpmannaföreningar. De säga följande:

»Undertecknade finna det högst beklagligt att riksdagens lagutskott avstyrkt det nu på riksdagens prövning beroende lagförslaget om ny konkursslag jämte lagstiftning om ackord utan konkurs. Sedan tiotal av år har det svenska köpmansståndet i sin verksamhet haft betydande men av den otidsenliga konkursslagstiftningen i Sverige. De förnämsta bristerna hava varit konkursgrunderna, som möjliggjort för tredskande gäldenärer att ofta länge nog undgå konkurs, bestämmelserna angående kvittning och återvinning, som öppnat möjlighet för en gäldenär att undandraga borgenärerna sin egendom och därigenom i den grad minska tillgångarna i sitt bo, att när konkurs slutligen

inträffar, litet eller intet finnes att fördela, samt bestämmelserna angående förvaltningen och kontrollen däröver, vilka saknat effektivitet och därför icke kunnat förekomma ett meningslöst utdragande på konkursförfarandet, på samma gång betydliga belopp tagas i anspråk till arvodet utan en däremot svarande nytta för borgenärerna.» — Om bristande sakkunskap säga de ingenting. — »I» — märk väl — »alla dessa avseenden» — sålunda även i fråga om förvaltningen, fortsätter denna skrivelse. »skulle genom det föreliggande lagförslaget värdefulla förbättringar vinnas. Särskilt skulle heder och redbarhet främjas därigenom, att de vidsträckta möjligheter till ohederliga transaktioner stängdes, som nu under hägn av en otillfredsställande lagstiftning förefinnas. Den framgångsrika verksamhet, som under mera än tio år idkats av köpmannaföreningarnas ackords- och konkursavdelningar, skulle genom den tillämnade lagstiftningen vinna i styrka, på samma gång dessa avdelningar erhöle vapen mot demoraliserande sidoavtal vid ackordsuppgörelser. I betraktande av dessa synpunkter få vi uttala som vår mening, att det skulle vara till stort gagn för hederlig köpskap i Sverige om riksdagen antog det föreliggande förslaget till ny konkurslagstiftning med vad därtill hörer.»

Denna fromma önskan kan icke vid denna riksdag uppfyllas. Men lagutskottet har begärt, att få nytt förslag till riksdagen från Kungl. Maj:t, som skulle göra en ny utredning. Man tänker sig, att Kungl. Maj:ts nuvarande förslag i fråga om konkursgrunderna och återvinning och om ackordsförfarande utom konkurs skulle godkännas, men att man i övrigt skulle i stort sett hava kvar den nuvarande konkurslagen. Man borde sålunda inte göra en helt ny konkurslag, utan i den nuvarande konkurslagen söka inarbeta dessa förändringar.

Jag har redan, med anslutning till lagrådet påvisat, att man kan hysa största tvekan om detta syfte är lagtekniskt möjligt att utföra. Säkert är att på grund av beskaffenheten utav den kritik, som lagutskottet ägnat detta förslag och vilken kan sägas gälla blott en enda punkt, skulle det, synes det mig, ha kunnat begäras att lagutskottet åtminstone givit sitt beslut den formen, att utskottet tillstyrkt framläggande av nytt förslag i huvudsaklig överensstämmelse med det nu av Kungl. Maj:t framlagda förslaget men efter förnyad utredning just på den tvistiga punkten, den i fråga om förvaltningen. Det vore åtminstone att få fram *något* positivt av detta lagstiftningsarbete vid denna riksdag.

Jag skulle under andra förhållanden ha yrkat återremiss av förslaget till lagutskottet för saklig, laglikmätig behandling. Då jag nu icke kan göra det yrkandet, beror det på den långt framskjutna tiden under riksdagen. Jag vill emellertid här fastslå, att den omständigheten, att vi först i detta ögonblick hava tillfälle att här i riksdagen diskutera lagutskottets betänkande i frågan, ingalunda beror på någon försummelse från de olika regeringar, som hava haft lagärendet om hand. Kungl. Maj:ts proposition är av den 13 februari 1920, och lagutskottet har för rätt så länge sedan, efter vad jag med bestämdhet vet, principiellt slutbehandlat denna fråga. Därest den

Ang. ny konkursslag m. m.
(Forts.)

kunnat ligga fjorton dagar tidigare på riksdagens bord för behandling, hade det varit möjligt att genom återremiss få frågan i nytt läge. Även den möjligheten är nu betagen riksdagen, och jag ber därför, herr talman, att få tillstyrka, att kammaren antager följande beslut i överensstämmelse med den antydan, som jag nyss gjorde om hur jag tänker mig att lagutskottets yttrande — även med den åsikt lagutskottet har, eller snarare den åsikt lagutskottet icke har — borde ha fallit, nämligen så, att utskottet hemställt:

att riksdagen, med förklarande, att ifrågavarande proposition icke kunnat av riksdagen godkännas, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, framlägga dels förslag till ny konkursslag i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget, dock att frågan om konkursförvaltningen bör tagas under förnyad omprövning, dels förslag till lag om ackordsförhandling utan konkurs; — och i övrigt lika.

Jag vill nämna, att samma förslag kommer att framställas och stödjas från inflytelserikt håll i första kammaren.

I detta anförande, under vilket herr vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Röing, Lithander* och *E. A. Nilson* i Örebro.

Herr *Hederstierna*: Herr talman! Jag hade ju väntat mig att från den siste ärade talarens mun åtminstone få ett medgivande, att det förslag till ny konkursslag, som här har framkommit, beträffande förvaltningen i konkurs, icke var sådant som man egentligen skulle önskat, men att av vissa omständigheter man icke ansett sig kunna gå längre än vad man gjort. Något sådant medgivande fick jag ej. Det beror väl på att, som man säger, kärleken är blind; och det tycks vara så även med faderskärleken. Det förvånar mig annars, att icke herr *Löfgren* skulle vilja erkänna, att detta förslag ifråga om konkursförvaltningen icke är tillfredsställande. Jag vill därjämte tillägga, att han är ju inte precis fader till detta förslag. Det var väl ganska utarbetat, när han kom till och skulle taga ställning till detsamma.

Det är, som herr *Löfgren* säger, att vad som skiljer lagutskottet och Kungl. Maj:t åt i denna fråga är det sätt, på vilket konkursförvaltningen är anordnad. Hur är det nu ifråga om konkursförvaltningen? Då talar jag icke om hur det är ute på landet i de små konkurserna, som avskrivs många gånger mycket snart till följd av bristande tillgångar, eller konkurserna, där en jordbrukare eller dylik person har misslyckats i sina spekulationer och där i allmänhet konkursförvaltningen skötes av någon närboende granne samt det hela avvecklas utan vidare svårigheter, utan jag talar mera om de s. k. stora konkurserna, de konkurser, där det finns stora tillgångar men naturligtvis också ännu större skulder, och där det är tydligt, att vederbörande utredningsmän och förvaltare av konkursboets medel skola få en ganska ordentlig inkomstkälla. När en sådan konkurs inträffar, är det alltid personer, som leva på att just vara konkursutred-

ningsmän, som taga reda på vilka som äro borgenärer, skriva till borgenärerna och be dem skicka sig en fullmakt för bevakande av deras talan i konkursen. Borgenärerna äro i allmänhet ej mycket intresserade av detta. Deras erfarenhet är i allmänhet den, att de icke få stora utdelningar i konkurserna, och de skicka fullmakterna. Då sedan en sådan person, som jag talar om, lyckats samla ihop så mycket fullmakter han orkar med, infinner han sig vid valet av gode män och senare vid valet av sysslomän. Skulle han då vara ensam eller dominerande, väljer han sig själv till godeman och syssloman. Är det däremot så, att han i rättens förmak träffar på några andra, som också lyckats samla ihop fullmakter, komma de överens om att enas. Det är icke värt, att vi bråka i rättssalen, resonera de, och så besluta de, att det skall bli flera sysslomän, och sedan dela de tillsammans inkomsten. När det sedermera gäller att bestämma arvodet, överlämna de fullmakterna åt några goda vänner, och så bestämma dessa goda vänner arvodet åt sysslomännen, vilket blir avsevärt.

Ang. ny konkurslag m. m.
(Forts.)

Detta är ett givet missförhållande, som icke minst har föranlett den riksdagsskrivelse, som avläts 1906. Man påpekade just, att konkursförvaltningen var bristfällig, kostsam, icke tillräckligt sakkunnig och kontrollen icke tillräckligt effektiv. Ifråga om kontrollen vill jag erinra om att dessa rättens ombudsmän, såsom det för närvarande är ordnat, ytterst litet deltaga i förvaltningen. De föra egentligen protokoll och äro ordförande vid vissa sammanträden, men de deltaga icke vidare i dessa saker.

Det tillsattes då en stor konkurslagstiftningskommitté. Man kom överens om, att det bästa sättet att råda bot för detta var att låta domaren utse konkursförvaltningen. Domaren är den opartiske mannen; han bör kunna välja ut en person, som är just lämplig att förvalta detta bo, och han bör sedermera själv övervaka, att det går rätt till. Man avskaffade rättens-ombudsmannaskapet i det primära förslaget. Man sade, att domaren själv skall utse förvaltningen och övervaka densamma. Detta första förslag remitterades sedan ut. Därvid hördes handelskamrarna och hördes häradshövdingarna.

Det väckte ett livligt motstånd. Handelskamrarna sade, att borgenärerna själva hade största intresset av att förvaltningen blev ordentlig och att det fortfarande borde ligga i borgenärernas händer att utse förvaltningen. Vad som ligger bakom dessa handelskamrarnas yttranden och som ännu mer kanske trädde fram sedermera, är, att handelskamrarna och köpmannaföreningarna genom sina institutioner kunna iakttaga, kunna bevaka sina medlemmars intressen. De vaka över att de få rätta sysslomän, och deras intressen bli, så gott göras kan, tillgodosedda. Men det är ju att märka, att det finnes, gudnås så visst, andra borgenärer än köpmän i konkurserna, och hur dessa borgenärens intressen bli tillgodosedda, det är en annan sak. Icke kan man begära, att köpmannarföreningarnas ombud skola vaka över dessa.

Vidare kom ju motstånd från häradshövdingarna. Häradshövdingarna äro ju ytterst upptagna och strängt sysselsatta, och då man nu skulle begära av dem, att de skulle följa varenda konkurs och

Ang. ny konkurslag m. m.
(Forts.)

förhandlingarna därvid, så sade de, att det var dem rent omöjligt, att göra detta och bådo att få slippa ifrån det. Inför denna storm från handelskamrarna och häradshövdingarna böjde sig denna första kommitté och föreslog i stället, att domaren visserligen till att börja med skulle få utse en god man, en förvaltare, men att om det vid första borgenärssammanträdet blev tre fjärdedelars majoritet för att tillsätta en annan, skulle denne få bli förvaltare, om icke domaren kunde invända någonting särskilt däremot. Över detta hördes nu visserligen icke handelskamrarna, men häradshövdingarna hördes, och de ville icke höra talas om detta heller. Dåvarande justitieministern ansåg också ett sådant förslag hopplöst. Då slog man in på denna gamla bog, att man skulle bibehålla borgenärernas val av sysslomän och likaså bibehålla rättens ombudsman, så kom man slutligen fram till det förslag, som här föreligger.

Nu är den siste ärade talaren så missnöjd med att utskottet icke vill vara med om detta förslag. Men varför vill icke utskottet det? Jo därför, naturligtvis, att det funnit, att de förändringar, som här föreslagits av Kungl. Maj:t, d. v. s. att det i regel endast skall bli en förvaltare, att arvodet skall bestämmas av domaren, och att rättens ombudsman skall mera deltaga i kontrollen över förvaltningen, än han hittills gjort, icke äro tillräckliga. Resultatet skulle bli, att precis samma missförhållanden, som för närvarande finnas, skulle kvarstå. Borgenärerna skulle visserligen bli tvingade att utse endast en förvaltare, men det skulle komma att bli precis samma fullmaktsinsamlande, och det skulle bli tillsatt en person, utsedd av en majoritet av borgenärerna, som icke bleve samtliga borgenärers man, och en person, som icke uppfyllde de kvalifikationer, man måste uppställa på en opartisk förvaltare i en konkurs.

Både herr Löfgren och jag äro överens om att som det nu är, är det icke bra. Det är olämpligt, det bör man arbeta sig bort ifrån. Men vi skilja oss åt i det avseendet, att herr Löfgren anser, att det kommer att bli en förbättring av dessa missförhållanden, om man antar detta förslag, medan jag däremot är av den åsikten, att det kommer att bli precis likadant. Då en advokat eller någon annan sådan person blir vald till förvaltare, kan domaren icke i dessa tider, då advokatarvodena bli allt större, undvika att ge denne förvaltare ett avsevärt arvode. Och denne rättens ombudsman, som också måste tagas ur advokatkretsen, eftersom rättens ledamöter och de, som där äro anställda, icke få utses, kommer naturligtvis också att pretendera på ett ganska avsevärt arvode.

Man skulle ju kunna anmärka, att i dessa förhållanden är man ju mindre beroende av att få en sådan sakkunnig person, som Kungl. Maj:t tänkt sig. Inte behöver det nödvändigt vara en minuthandlare, som är förvaltare av en minuthandlars konkurs, utan huvudsaken vid dessa förvaltningsuppdrag är ju att få en person, som på ett förständig sätt realiserar boet. Det blir därför också troligen så, att borgenärerna komma att utse en advokat, de också, alldeles som nu, och domaren får nog icke heller tag i någon annan rättens ombudsman än en advokat. Det bleve därför advokaterna, som komme att ta hand

om detta, och det är detta sätt att skapa en förbättrad förvaltning, som vi inom första lagutskottet icke kunna godkänna. Vi ha känt oss övertygade om att det sättet duger icke.

Nu är det ju så, som herr Löfgren säger, att vi äro överens om, utskottet och Kungl. Majt, att de förbättringar i övrigt, som finnas här i förslaget i stadgandena om nya konkursgrunder, om återvinning i konkurs och om ackord utan konkurs, äro givna förbättringar, som böra införas. Vi ha emellertid i trots av lagrådets påstående icke känt oss övertygade om att icke de sakerna skulle kunna inarbetas i den gamla lagen. Det är oss rent omöjligt att komma till någon annan uppfattning. Då vi därför trots oss finna, att de missförhållanden, som finnas i fråga om förvaltningen, icke undanröjas genom detta förslag men att de förbättringar, som finnas i konkursförslaget, kunna inarbetas i den gamla lagen, finnes väl ingen anledning för oss att begära en ny konkurslag. Man skall icke gå och anta några nya lagar utan att vara övertygad om att man verkligen får förbättrade lagar.

Angående riktlinjerna för arbetet på en förbättrad förvaltning har herr Löfgren alldeles rätt i att den frågan har icke utskottet kunnat bli ense om. Jag själv och några med mig ha funnit det riktiga vara konkurslagstiftningskommitténs första förslag med en av domaren utsedd förvaltare och en domare, som följde förvaltningen mycket noga eller så gott som deltog i den, som vore med på alla sammanträden och där sökte förlika stridiga meningar etc. Det har jag ansett, riktigt. Andra däremot ha ansett, att det ligger någonting i att borgenärerna själva få välja, men de ha ansett, att andra linjer skulle följas än som här föreslagits. Våra riktlinjer ha vi emellertid icke kunnat ena oss om, men vi ha enat oss om att icke vilja antaga detta nya konkurslagsförslag, då däri huvudsaken icke blivit tillfredsställande ordnad.

Vidare vill jag säga, att om det i herr Löfgrens yttrande skulle ligga någon insinuation, att lagutskottet skulle ha legat på detta betänkande så länge för att avskära riksdagen från möjligheten att återförvisa ärendet, måste jag tillbakavisa denna på det allra bestämdaste. Vi ha försökt att driva på arbetet så mycket, vi kunnat, men vi måste ju dock vara ense om vad som skulle stå i betänkandet.

Herr Löfgren klagade också över att vi icke ägnat ärendet saklig och laglikmätig behandling. Det vore väl högst märkvärdigt, om, sedan vi i principdebatten kommit på det klara med att sådant, som detta förslag nu föreligger i fråga om huvudsakligaste delen, i fråga om konkursförvaltningen, kunna vi icke tillstyrka riksdagen att anta det, vi det oaktat skulle gå in i en detaljgranskning av förslaget. Det måtte väl vara vår grundlagsenliga rätt att avstyrka förslaget av principiella skäl.

Saken ligger sålunda så, att de andra förbättringar, som finnas i det nya förslaget, enligt lagutskottets åsikt kunna inarbetas i den gamla lagen. Konkursförvaltningen, sådan den nu är, är bristfällig och olämplig, men de missförhållanden, som nu finnas, bli icke avhjälpta genom antagande av det kungl. förslaget, och lagutskottet har

Ang. ny konkursslag m. m.
(Forts.)

icke kunnat enas om några nya riktlinjer för huru förvaltningen bör ordnas. Det kommer en tid, då detta åtminstone enligt min mening säkerligen kan ordnas på ett synnerligen tillfredsställande sätt, nämligen då den nya processordningen blir genomförd. Då får man en domare, som får en helt annan ställning ute i det praktiska livet, än våra domare för närvarande ha. Då kommer han att bli i stånd att på ett fullt effektivt sätt övervaka förvaltningen av konkursboet, och då blir en sådan förvaltning grundad på fullt moderna principer.

Att därför, som herr Löfgren nu föreslår, riksdagen skulle skriva och begära en ny konkursslag, är alldeles stridande emot lagutskottets uppfattning. Då man ser, att det så småningom måste bli en ny konkursslag, en helt annan ny konkursslag än den nu här föreslagna, då är det bättre att behålla den man har, tills den tid kommer, då en verklig förbättring kan genomföras.

Det är på dessa skäl, herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rehn: Herr talman! Ingen torde kunna bestrida, att det föreliggande förslaget till ny konkursslag innehåller vissa avsevärda fördelar i jämförelse med den nu gällande konkursslagen. De föregående talarna ha ju redogjort för dessa fördelar, och jag skall icke upprepa, vad de sagt. Jag vill endast säga, att vad som för mig framstått såsom särskilt värdefullt, är det nya institutet ackordförhandling utan konkurs, som nog måste anses fylla ett länge känt behov. Det har därför varit med mycket tvekan, som jag kunnat gå med på det avslags- eller återförvisningsyrkande, vartill utskottet i denna fråga kommit. Då jag ändå gjort detta, beror det väsentligen just på den kritik, som av jurister från olika partier inom utskottet har ägnats andra delar av förslaget, i synnerhet då frågan om konkursförvaltningen, denna utomordentligt viktiga fråga, som ju har den allra största ekonomiska betydelse för borgenärerna.

För närvarande är det ju så, att då en person råkar på obestånd, så att han nödgas avtråda sin egendom till konkurs, så går ju vanligtvis den drygaste delen av tillgångarna åt till kostnaderna för förvaltningen och utredningen. Blir det några procent över för fordringsägarna, kunna dessa skatta sig lyckliga, men i många fall blir det icke mer än det besvär och de utgifter, de få vidkännas för att bevaka sina fordringar.

Som synes av utlåtandet och som här också framhållits, ha inom utskottet olika meningar gjort sig gällande beträffande själva utgångspunkten för ett bättre ordnande av konkursförvaltningen. Å ena sidan, särskilt den, som representerar lagkunskapen inom utskottet, har man mycket starkt framhållit behovet av att domstolen får ett mera direkt inflytande på förvaltningen, genom att förvaltarevalet lägges helt och hållet i konkursdomarens hand. Därmed anser man sig kunna tillförsäkra sig full objektivitet och opartiskhet, vilket däremot icke lär vara möjligt, om borgenärerna själva skola utse förvaltare. För min del vill jag visst icke sätta opartiskheten hos våra domstolar i tvivelsmål, men nog hyser jag mina stora tvivel.

huruvilda vara domare i allmänhet verkligen besitta den kännedom om och den praktiska blick för de många förhållanden inom olika verksamhetsområden, som måste anses nödigt för att i varje särskilt fall kunna träffa ett gott val. I synnerhet gäller detta de unga tillförordnade domare, som komma ut mera som främlingar till en ort för att stanna där endast någon kort tid. Man kan knappast begära av dessa, att de skola ha vare sig någon personkännedom eller kännedom i övrigt om affärsförhållandena och annat, som är nödigt för att kunna avgöra vem, som i det speciella fallet kan vara lämplig som utredningsman i ett konkursbo. Hela deras föregående utbildning och verksamhet i övrigt ligger ju icke åt det hållet. Det ligger då mycket nära till hands att antaga, att genom en sådan anordning skulle de specifikt juridiska synpunkterna, vid förvaltarevalet komma att bli dominerande. Men det är alls icke sagt, åtminstone efter min mening, att en aldrig så skicklig jurist är den mest lämpliga att utreda ett konkursbo. Visserligen är det nödvändigt, att laga former iakttagas, men detta är dock icke allt. Det spelar en ofantligt mycket viktigare roll för borgenärerna, att förvaltningen handhaves på det sättet, att de få någon utdelning på sina fordringar. Det är egentligen detta som för dem är huvudsaken.

Det förefaller mig därför ur både principiell och praktisk synpunkt icke riktigt att fränkänna borgenärerna bestämmanderätt vid val av dessa funktionärer, som ju i själva verket icke något annat äro i denna sin egenskap än borgenärernas egna valda förtroendemän. Jag tycker, att med ungefärligen samma rätt skulle man kunna föreskriva, att de verkställande personerna i ett handelsbolag eller en ekonomisk förening också skulle tillsättas av offentlig myndighet. Men jag undrar, vad man skulle säga om en sådan lagstiftning. Med den utbildningsförmåga, som juristväsendet visat sig ha i vårt land, skulle det visserligen icke så mycket förvåna, om även sådana anspråk börja framkomma. Det blir väl kanske så slutligen, att för att med laga verkan kunna skriva en enkel skuldsedel fordras det, att man skall ha juristexamen.

Ingen torde behöva vara i tveksål om, att därest förvaltarevalet överflyttas från borgenärerna till konkursdomaren, så bli konkursutredningarna så gott som undantagslöst ett monopol för privatjurister, dessa advokater och juridiska byråer som finnas litet varstans och uppstå allt mera nära nog över allt här i landet. Detta kan jag omöjligt inse vara någon lycklig utveckling varken ur själva kostnadssynpunkten och ännu mindre ur synpunkten av ett klokt och praktiskt handhavande och realiserande av konkursboets tillgångar. I det avseendet har jag själv en så dyrköpt erfarenhet om, vad juristeriet och advokatregementet i en konkurs kan leda till, så jag skulle helst vilja slippa att tänka därpå.

Ja, säger man, men det är just dit det gått därigenom att mindre lämpliga personer skaffa sig fullmakter från borgenärerna och rösta på sig själva till sysslomän. Må så vara, men jag tror dock, att särskilt på senare tid har man i synnerhet inom affärskretsar börjat något bättre taga vara på sina intressen i det avseendet. Och

Ang. ny konkurslag m. m.
(Forts.)

i den mån som organisationer och sammanslutningar på olika verksamhetsområden tränga sig fram allt mer och mer, så bör man ju kunna antaga, att det överklagade missförhållandet skall kunna om icke helt och hållet försvinna, så dock mer och mer inskränkas. Och där det ändå förekommer, lär man väl icke ha någon annan utväg än att tillämpa den gamla grundsats, som finnes någonstades i vår lag i fråga om fullmäktige och ombudsmän, att »skulle sig själv, som sig ej bättre föresåg». Det är dock min fulla övertygelse, att det är bättre att ansvara för ett misslyckat eller mindre lyckat förvaltareval vilar på borgenärerna än att överflytta det på domaren, som därigenom efter min tanke säkerligen i många fall skulle komma att förlora en god del av det förtroende och det höga anseende, som domarekåren så välförtjänt åtnjuter.

Jag har emellanåt funderat på, varför det skall vara nödvändigt att sätta i gång en så vidlyftig och kostbar apparat för att utreda och förvalta ett konkursbo. I själva verket är det ingen svårare konst att göra det än att utreda ett annat bo, ett dödsbo, där det finnes många arvingar och många fordringsägare med ibland mycket olika intressen och olika rättsanspråk. Snarare skulle jag tro, att med våra nuvarande bestämmelser om egendomsförhållanden och gäldansvar o. d. i ett dödsbo det kan vara nog så krångligt att utreda ett sådant och upprätta ett fullt lagligt arvskifte, som vad det många gånger kan vara att utreda i ett konkursbo. Men icke behöver man — åtminstone icke på landsbygden, och det är nu närmast som landsbygdsrepresentant jag ser på denna fråga — mycket anlita domstolar och jurister för att ordna upp sådana saker, och i regel sker det dock till full belåtenhet för vederbörande. Varför skall det då icke vara möjligt att få till stånd ett förfarande i ungefär samma stil, då en person nödgas avträda sin egendom till borgenärer? Jag vet, att det praktiseras någon gång här och var, att fordringsägare och gäldenär i samförstånd med varandra uppdraga åt en ärlig och pålitlig person att taga hand om det hela och vilken utan några vidlyftiga anstalter ordnar upp alltsammans för kanske icke en tiondel av de kostnader, som skulle erfordras, ifall det bleve konkurs. Jag har också den erfarenheten, att blott man kommer till tals med vederbörande och gör dem uppmärksamma på det fördelaktiga för dem själva att anlita en sådan väg, så går det vanligen mycket lätt att förmå dem därtill.

Nu menar jag, att det borde icke vara omöjligt att få till stånd något slags medlingsinstitut eller vad man skulle kalla det som ett första led att på rättslig väg ordna förhållandena, då en skuldsatt person kommer på obestånd. Det är ju gott och väl, att man vill införa möjlighet till ackordsförhandling utan konkurs. Det tycker jag är mycket bra och behövt. Men där ackord icke kan komma till stånd, vilket kan bero av många orsaker, såsom att gäldenären icke kan skaffa säkerhet eller av andra omständigheter, utan boet måste realiseras, där borde ett enklare och snabbare och billigare förfarande kunna utfinnas än att nödgas tillgripa denna vidlyftiga procedur, som en konkurs, vare sig efter nu gällande regler eller efter

de här föreslagna reglerna, dock innebär. Jag tänker mig, att i många fall, i synnerhet i mindre konkurser, skulle det vara en mycket lätt sak för en erfaren domare med en smula sinne för realiteter att kunna förmå vederbörande att träffa frivillig överenskommelse härutinnan och sålunda åstadkomma ett slags administration, som vore både enkel, snabb och billig. I det avseendet, nämligen såsom förlikningsmän och rådgivare, tror jag våra domare besitta långt större förutsättningar än som självskrivna myndigheter vid val av konkursförvaltning. Vore det blott stadgat en skyldighet för domaren att i första hand pröva en sådan utväg, och det så finnes några regler om att en viss kvalificerad majoritet av borgenärerna hade bestämmanderätt i sådana saker — ungefärligen som nu förslaget innehåller i fråga om ackord utan konkurs — så tvivlar jag icke på, att en sådan väg oftast skulle komma att följas.

Jag är också säker om, att man då icke så ofta, som annars är fallet, skulle behöva se dessa ständigt nya illustrationer till den kända fabeln om de två gossarna, som tvistade om nöten, och så kom den tredje gossen och erbjöd sig att slita tvisten, vilket han gjorde på det sättet, att han delade skalet mellan parterna och behöll hela kärnan för sig själv. Ty ungefärligen så går det till, när advokater av en viss läggning — jag vill visst icke kasta någon skugga på advokatståndet som sådant och därför säger jag här advokater av en viss läggning — eller andra profithungriga ombudsmän få hand om ett konkursbo. Bara man ser till, att de lagliga formerna någorlunda uppfyllas och att vad som finns i boet inbringar tillräckligt till ett lukrativt arvode, så bekymrar man sig sedan icke mycket om, huruvida det blir någonting över åt fordringsägarna eller ej.

Nu förstår jag mycket väl, att ett sådant här projekt till ett slags administrationsförfarande, som jag här givit några antydningar om, kommer att möta motstånd från juristhåll. Men jag tror, att om juristerna verkligen ville visa litet intresse för en sådan anordning, så behövde det icke möta oöverstigliga svårigheter att för enkla tillvägagångssättet och förbilliga utredningsarbetet ungefärligen som i fråga om andra boutredningar.

Det är dessa synpunkter, som för mig ha gjort, att jag icke kunnat dela deras uppfattning inom utskottet, som så kraftigt hållit på, att förvaltarevalet borde läggas i konkursdomarens hand, och därför har jag också ansett mig i viss mån skyldig att här under debatten med dessa ord giva min uppfattning till känna.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke inlåta mig på någon principdiskussion. Jag vill endast meddela min ståndpunkt i den här frågan.

Inom utskottet har jag tyvärr icke haft tillfälle att deltaga vare sig i den huvudsakliga delen av utskottets principdiskussion eller i justeringen av betänkandet.

Jag har emellertid den gång jag deltog i utskottets behandling där talat och röstat för att ifrågavarande proposition skulle i hu-

Ang. ny kon-
kurslag m. m.
• (Forts.)

vudsak av utskottet tillstyrkas, och att utskottet skulle ingå på detaljdiskussion av densamma. Det visade sig emellertid, att meningarna, såsom här redan förut meddelats, voro synnerligen skiljaktiga i detta stycke. Vi, som i huvudsak ville tillstyrka propositionen, torde icke ha varit mer än fem eller sex. När det mot propositionen restes synnerligen starkt motstånd, delvis på principiell grund och delvis med åberopande av lagrådets stöd, särskilt beträffande förvaltningsbestämmelserna, så framstod för oss den faran ganska stor, att efter ett avstyrkande av utskottet riksdagen skulle i år komma att helt och hållet avslå lagförslaget. För att undgå den eventualiteten var det, som jag och några med mig gingo med på ett i sista stund framställt förslag, att man skulle hemställa om en skrivelse av det innehåll, som betänkanudet utvisar. Det är mycket möjligt, som herr Löfgren sagt, att vi härutinnan bedömt läget orätt. Men jag tror dock, att även om riksdagen beslutar en sådan skrivelse, Kungl. Maj:t har tillfälle att taga upp, vad som kan vara värdefullt i den gamla propositionen, och framlägga förslag till riksdagen nästa år.

Nu har herr Löfgren i stället föreslagit en annorlunda formulerad skrivelse. Jag har jämfört den med det förslag, som utskottet framlagt, och jag får säga, att jag tycker icke, att skillnaden är så synnerligen stor. Möjligen skulle det kunna hända, att den utredning, som herr Löfgrens förslag pekar på, kunde bli något mera omfattande och följaktligen också draga mera ut på tiden, och således skulle ett antagande av herr Löfgrens förslag möjligen kunna leda till, att riksdagen nästa år icke bleve i tillfälle att åter behandla denna fråga. I så fall skulle utskottets kläm vara att föredraga.

På grund härav anser jag mig efter den del, som jag tagit i ärendets handläggning, böra yrka bifall till den av utskottet föreslagna skrivelsen.

Herr Hamrin: Herr talman! Då jag lyssnade till herr Löfgrens anförande, så var jag betänkt på att instämma däri, men på grund av ett uttalande, som jag icke här skall närmare ingå på, kände jag mig förhindrad därtill, ehuru jag kommit till samma slut, som den ärade talaren gjorde i detta sitt anförande.

Den fråga, som här föreligger, är givetvis en fråga angående ordnandet av förvaltningen vid inträffad konkurs, och det har också betonats av samtliga talare som haft ordet. Då jag emellertid lyssnade till herr Hederstiernas anförande och hörde honom anvisa de utvägar, som han ansåg vara de rätta för att vinna ett bättre sakernas tillstånd i denna sak, måste jag säga, att jag tror, att det skulle vara att hoppa ur »askan i elden», om man skulle slå in på de vägar, som han föreslog. Ty är det så, som han gör gällande — ett påstående som jag icke vill bestrida — att det nu är vissa personer, som slå under sig förvaltningen av konkursbon och bli i tillfälle att tillgodogöra sig betydande arvoden för sitt arbete, skulle jag vilja säga, att genom att man biträder vad herr Hederstierna föreslår, d. v. s. att man alltså lägger i domarens händer att ensam bestämma

över konkursförvaltningen, skulle det enligt mitt förmenande komma att uppstå en verklig yrkesklass av sådana, som icke skulle hava annat levebröd än att spekulera i konkurser och sköta desamma. För övrigt skulle jag vilja erinra därom, att om vi gå ut på rena landsbygden, det skulle bli ganska svårt att finna sådana personer, som skulle vara lämpliga och äga nödiga kvalifikationer för att sköta dessa uppdrag. Nu betonade också herr Hederstierna, att i fråga om de små konkurserna är det av mindre betydelse, men i de stora göra sig de nuvarande missförhållandena mera gällande. Mot detta resonemang skulle jag kunna göra den invändningen, att det är dock så, att utredandet av en stor konkurs innebär en hel del arbete, obehag och uppoffringar, som givetvis måste ersättas. Men emellan det förhållandet och det att utreda en liten konkurs är dock, som han också betonade, en betydlig skillnad. Genom att en domare skulle få i sin hand att ensam utse förvaltare, omöjliggöres åtminstone i viss grad, att de, som äro verkligt intresserade i konkursen och intresserade av en snabb och ordentlig avveckling, få något inflytande över utseendet av förvaltningsorgan och över avvecklingen av det hela. För att taga exempel från landsbygden, hur ställer det sig där i många fall? Jo, om en lantbrukare eller en liten lanthandlare råkar i ekonomiskt obestånd och gör konkurs, så är det merendels så, att hans grannar och anhöriga äro mest intresserade i konkursen. De stå i borgen för lån, kreditiv o. s. v., och de ha därför ett stort intresse av en förnuftig avveckling. De intresserade kunna sammanträda och utse den förvaltning, som de anse är bäst ägnad att sköta avvecklingen av det hela. I många fall sker detta mycket lätt utan att försäkra konkursboet några större utgifter. Läger man om detta förfarande så fullständigt, som här ifrågasättes av herr Hederstierna, blir förhållandet det, att de, som verkligen ha intresse av att få en förnuftig och ordentlig avveckling, bli satta utanför möjligheten att kunna utöva något som helst inflytande på denna avveckling. Det är mot detta, som jag icke kunnat underlåta att på det skarpaste reagera.

Beträffande det nuvarande tillståndet och det korrektiv mot desamma, som den föreliggande propositionen innebär, skulle jag vilja erinra därom, att det nuvarande tillståndet är olidligt, därför att, när vissa personer av en eller annan anledning samla åt sig fullmakter, söka de begagna dessa icke blott vid tillsättandet av godemän och sysslomän utan jämväl vid bestämmandet av arvode åt dessa, och den största olägenheten ligger däri, att de själva kunna vara med om att bestämma sitt eget arvode. En och annan gång händer det, att de ha nog hederskänsla att icke själva framlägga förslag härom utan låta en bulvan göra det. Enligt de bestämmelser, som den kungl. propositionen innehåller i detta avseende, tillkommer det konkursdomaren att bestämma detta arvode, och vederbörande har att inför konkursdomaren ådagalägga, vilket arbete han nedlagt för avvecklingen av konkursboet och vilka besvär han över huvud taget fått vidkännas beträffande denna avveckling. Häri ser jag ett mycket gott korrektiv emot de missförhållanden, som för närvarande äro rådande. När jag granskar just denna sak från ren affärssynpunkt,

Ang. ny konkurslag m. m.
(Forts.)

måste jag säga, att äro de nuvarande missförhållandena stora, och det äro de, skulle man komma till ett ännu värre sakernas tillstånd genom att slå in på de vägar, som herr Hederstierna föreslagit. Medelvägen synes mig Kungl. Maj:ts ha angivit i det förslag, som härutinnan är framlagt.

Det var endast denna synpunkt, som jag, herr talman, ville framhålla, och i detta sammanhang ber jag att få ansluta mig till det yrkande, som herr Löfgren i Stockholm framfört.

Herr Löfgren i Stockholm: Herr vice talman! Till en början ber jag att få säga, med anledning av det sätt, varpå herr Hederstierna i en viss punkt citerade mig, att jag givetvis icke har velat påstå, att icke lagutskottet skulle hava på ett laglikmätigt och sakligt sätt behandlat denna fråga. Mitt yttrande fälldes i det sammanhanget, att jag sade, att ifall riksdagens tid medgivit det, skulle jag hava påyrkat återremiss till utskottet för saklig och laglikmätig behandling. Jag måste emellertid vidhålla, att det är beklagligt, att icke ärendet förelegat till behandling på riksdagens bord tidigare. Vad jag velat konstatera utan några slags insinuationer mot utskottet har varit, att propositionen har lämnats fram så tidigt, och jag tror också, att principbehandlingen inom utskottet slutat i så god tid, att det varit möjligt att få fram ärendet tidigare till kamrarna, och då hade det också funnits möjlighet att få en förnyad behandling av saken. Emellertid vill jag icke tvista med utskottet härom, och jag skulle på det högsta beklaga, ifall man för att sauvera utskottets prestige nu skulle anse sig bunden att rösta med utskottet.

Om vi se på saken helt objektivt, så tror jag, att vi alla ha den önskan att så fort som möjligt få till stånd nödiga förbättringar i konkurslagen i de hänseenden, om vilka vi alla äro ense. Då har jag en annan åsikt än herr Pettersson i Södertälje om vad som bör göras för att få denna fråga tillbaka till riksdagen redan nästa år. Om det är så, att vi äro eniga överallt utom i fråga om förvaltningen, är det givetvis en ganska lätt sak att, ifall det genom en förnyad utredning skulle visa sig behöfligt, omarbета detta förslag i någon riktning, som bättre skulle anses motsvara utskottets önsningar. Det är blott synd, att man icke vet vad utskottet verkligen vill, ty det skulle hava underlättat saken. Det är så mycket lättare att göra en eventuell ändring i det föreliggande förslaget, som vi också äro ense, både inom utskottet och vi andra, om att man icke kan gå den vägen — ifall man skyndsamt vill ha fram en ny konkurslag — att låta domaren utse syssloman. Om det vore så fasligt lätt att inarbета i den nuvarande konkurslagen allt vad det nya förslaget innehåller om återvinning o. s. v. utan att rubba grunderna för förvaltningen, frågar man sig, varför icke utskottet kunde ha gjort denna omarbetning. Om utskottet i tveksamhet om hur förvaltningen lämpligen borde ordnas icke ville tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, kunde utskottet hava bibehållit vad som nu gäller om förvaltningen och i övrigt låtit inarbета Kungl. Maj:ts förslag i olika

delar. Men jag är säker om att man skulle ha mött mycket stora tekniska svårigheter, och jag undrar därför icke på att icke utskottet gick den vägen.

*Ang. ny kon-
kurslag m. m.
(Forts.)*

Emellertid vill jag ytterligare understryka vad jag en gång tidigare påpekat, nämligen att det torde vara svårt, för att icke i likhet med lagrådet säga omöjligt, att få till stånd den av alla önska- de lagen om ackordsförhandling utom konkurs utan att lägga om konkursförfarandet ungefär i den riktning, som Kungl. Maj:t nu föreslagit. Jag skall därför ännu en gång vördsamt hemställa, att kammaren, trots vad som förekommit i lagutskottet, ville ansluta sig till mitt yrkande. Jag har just nu fått en lapp i handom, som upplyser mig om att samma yrkande, som jag här framställt, i första kammaren bifallits med 97 röster mot 23.

Herr R ö i n g: Sedan herr Löfgren lämnat meddelande om första kammarens beslut, torde icke debatten behöva bli mycket lång i den föreliggande frågan.

Jag har redan instämt i herr Löfgrens första anförande. Som köpman måste jag livligt beklaga, att lagutskottet kommit till det resultat, vartill det kommit, nämligen att avstyrka den kungl. propositionen, då vi näringsidkare så livligt hängivit oss åt förhoppningen, att denna fråga äntligen vid 1920 års riksdag skulle vinna sin lösning.

Det skulle utan tvivel ha varit mycket att anförda i motsatt riktning till vad landshövding Hederstierna yttrade, men jag skall begränsa mitt anförande till att i en punkt framhålla en annan synpunkt än den han utvecklade. Jag giver honom rätt däri, att man har erfarenhet om, att personer för godemansval samla fullmakter och sedan slå sig tillsammans och välja godemän, som kanske icke äro de lämpligaste, och därför anse kanske många att man bör slå in på den väg, som herr Hederstierna anser vara den riktiga. Men tror icke herr Hederstierna, att man har all anledning att misstänka, även om man som jag har den fördelaktigaste uppfattning om landets domare, att i den händelse domaren skulle få i uppdrag att utse förvaltare, fall skulle inträffa, då också han skulle missbruka denna ställning och överlämna åt någon god vän, som han unnar denna inkomst, att bli förvaltare eller god man. Jag ser, att herr Hederstierna ruskar på huvudet; antagligen tror han icke på möjligheten av att det finns domare, som skulle kunna handla så. Men jag tror, att man har all anledning förutsätta, att lika väl som man kan draga fram undantagsfall, som visa, att de nuvarande bestämmelserna icke i allo äro lyckliga, lika väl kan man tänka sig möjligheten av att den väg, som herr Hederstierna önskar slå in på, kan leda till ett allt annat än lyckligt resultat.

Jag ber, herr vice talman, att med dessa få ord, sedan första kammaren fattat beslut i frågan, på det livligaste få yrka bifall till herr Löfgrens förslag. Om andra kamaren biträder första kammarens beslut, åstadkommer man åtminstone en skrivelse till Kungl.

Ang. ny kon- Maj:t och hindrar därmed att ett rent avslag blir resultatet av 1920
kurslag m. m. års proposition i ämnet.
(Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr vice talman-
nen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt
vidare på bifall till det av herr Löfgren i Stockholm under över-
läggningen framställda yrkandet; och fattade kammaren beslut i enlig-
het med innehållet i sistnämnda proposition.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.21 e. m. för att
åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum
komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.